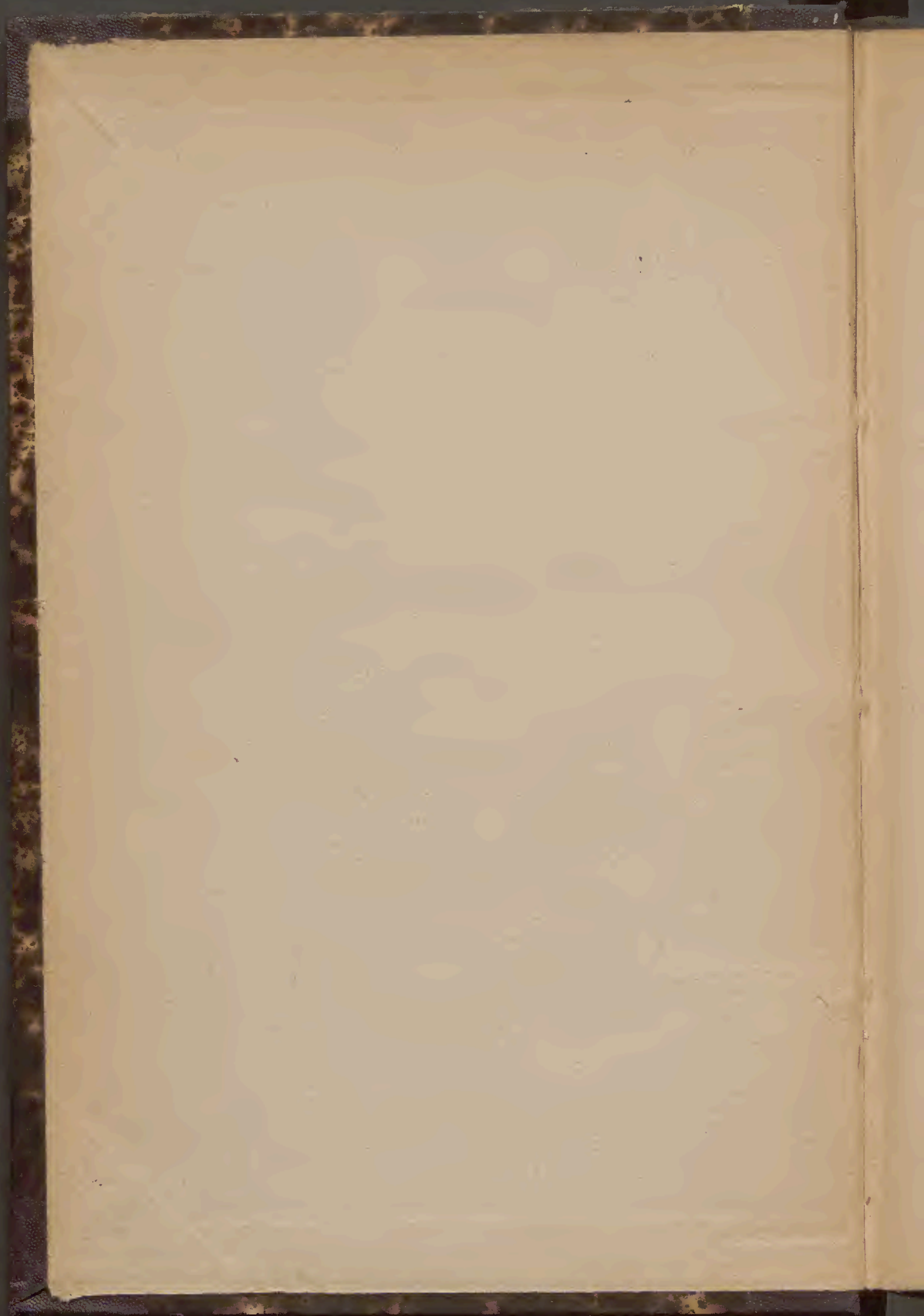
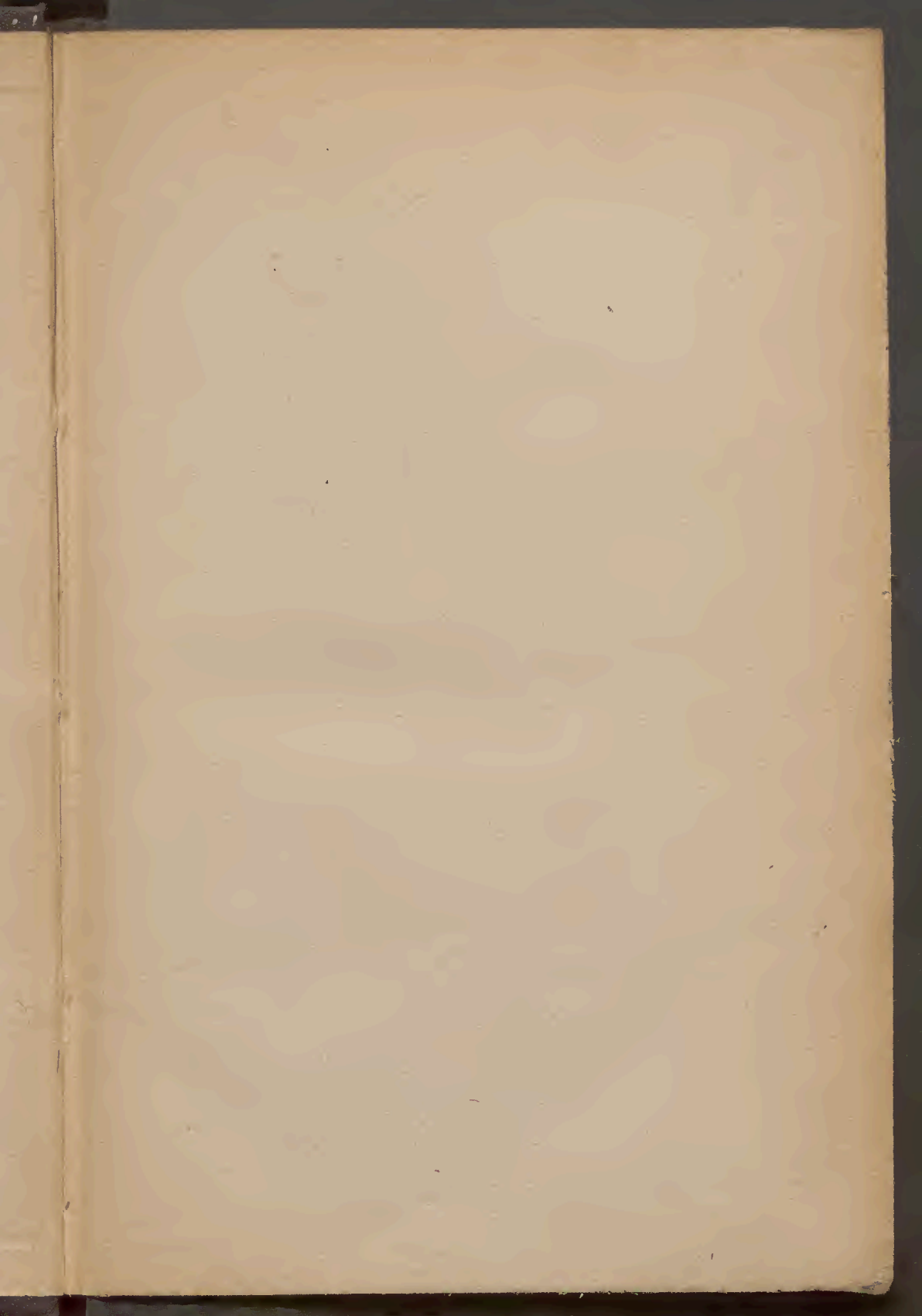
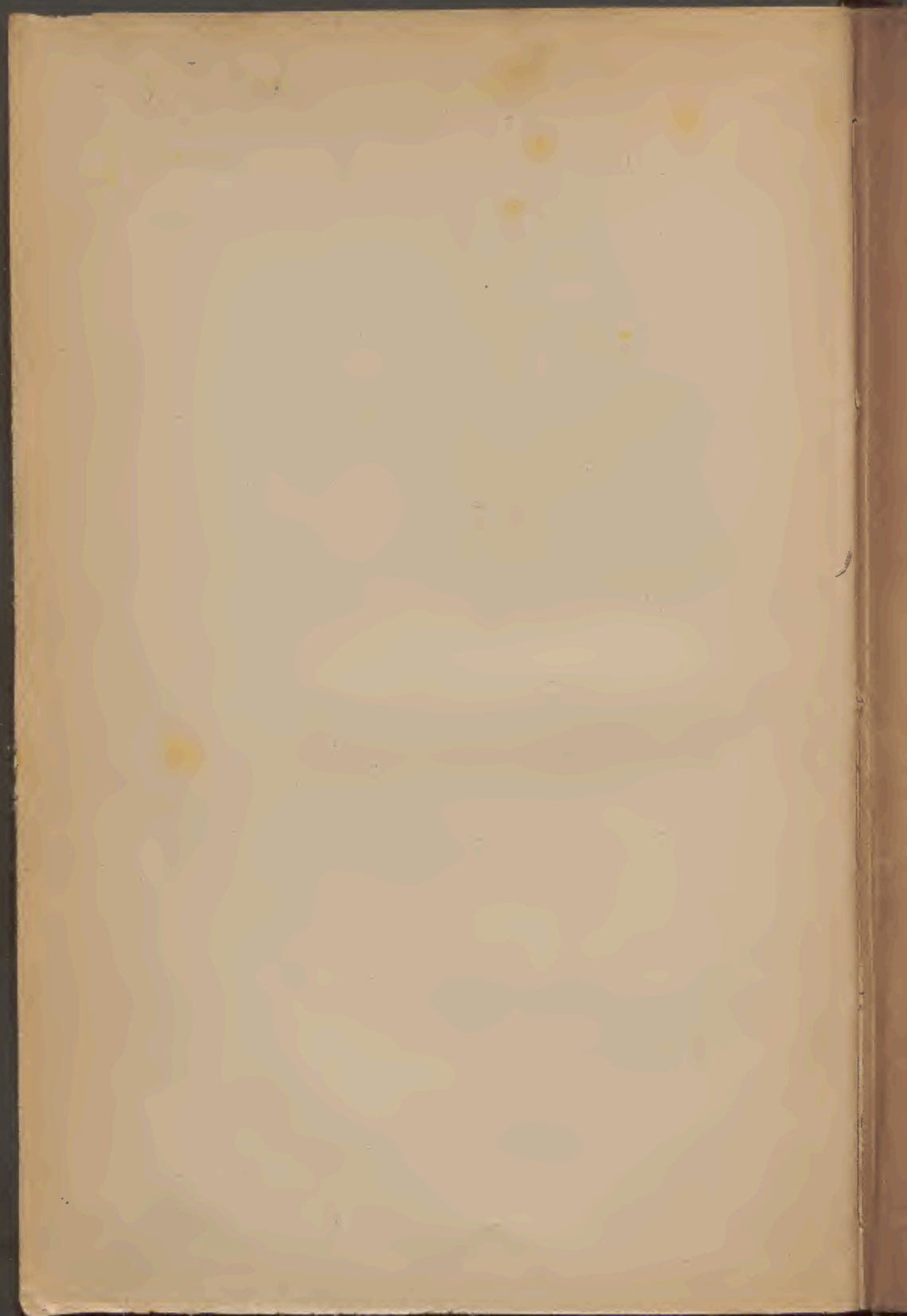

I-279

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ Մ Ա Մ Ո Ւ Լ

ՀԱՆԴԻՍ ԱՄՍԵԱՅ

ՀՆԴԵՏԱՍԱՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

1885

ՅՈՒՆՈՒԱՐ

ՊԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ	3
ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԻՃԱԿ	6
1884 ԱԶԳԱՅԻՆ	10
1884 ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ	17
ՄՈՒՐԱՅԻԿՆ	24
ՆՈՐ-ԴԱՐ ԵՒ ԻՐ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐՆ	25
ՓՈՔՐՈԳՈՒԹԻՒՆ ՄԸ	28
ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿ	33
ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ՀՈԳԱՏԱՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԶՄԻՌՆԻՈՅ	34
ՊԱՏՐԻԱՐՔԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ	41
ՊԱՐԱՀԱՆԴԻՍ	41
« ՀԱՅՐ ՄԵՐ » ՈՏԱՆԱՌՐԸ	47
ՆՈՐԸՆՏԻՐ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ	48
ՎԻՃԱԿԱԳԻՐ	48
ՎԵՅԵՐՈՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ԱԶԳ ՀԻԱՆԴԱՆՈՅԻ ՆՈՐՈԴ ՇԵՆՈՒԹԵԱՆ	49
ՏԱՐԵԼԻՔ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԻԱՆԴԱՆՈՅԻ ԶՄԻՌՆԻՈՅ	54

ԶՄԻՐՆԻՍ

ՏՊԱԴՐՈՒԹԻՒՆ Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ

J. B. L. M.

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ
Մ Ա Մ Ո Ւ Լ

ՀԱՆԴԻՍ ԱՄՍԵԱՅ

ՀՆԴԵՏԱՍԱՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԽՄԲԱԳԻՐ—ՏՆՕՐԷՆ

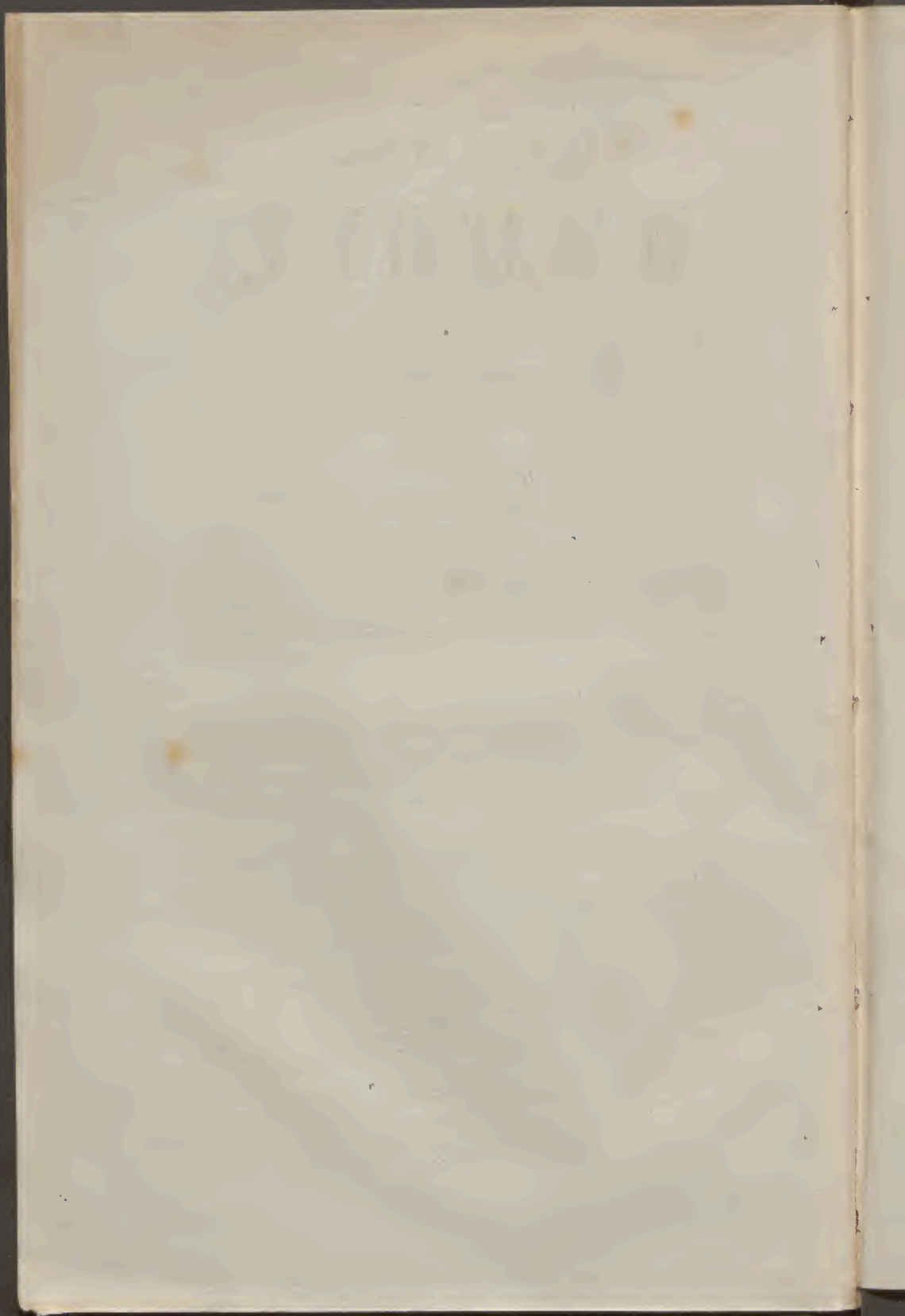
Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ

ԶՄԻՒՌՆԻԱ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ

1885

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ Մ Ա Մ Ո Ւ Լ

ՀԱՆՐԱՅ ԱՄՍԵԱՅ

ԺԵ՛ ՏԱՐԻ

1885

ՅՈՒՆՈՒԱՐ

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

Արեւելահայաստանի նոր տարւոյն հետ կ'մանէ իր տանն-
հինգերորդ յրջանն, որ քիչ շատ նշանակելի երեւոյթ մ'է
Հայ օրագրութեան երեւոյն վիճակին մէջ, մանաւանդ-
երբ նկատուի որ մասնաւոր ճգանց արդիւնք, զանազան
յայտնի և անյայտ հակառակութեանց և մատնութեանց
ենթակայ, շարունակ նիւթական զոհողութեանց տրամա-
դիր, ստէպ հասարակաց անիրաւ կարծեաց բռնութեան
դիմագրաւ, դրամական դժուարութեանց բռնութեան
առջև անվրդով, միջավայրի սյաղան սոփսրութեանց և
կանոնաց բռնութեան ներքև աննկուն, Արեւելահայաս-
տանն և չորս յրջանները բոլորած է և յոյս ունի նորն
ալ բոլորել յենլով ոչ այնքան իր կարողութեան որքան
դաս մ'աշնուամիտ և ճշմարտասէր թաժանորդներու ա-

ջակցութեան վրայ, արդարասիրութեան և ճշմարտասիրութեան վրայ և այն գիտակցութեան վրայ որով անկեղծ պարտաւորութիւն մը կատարած կ'համարի ազգային կենսական շահույց և ուղիղ քաղաքականութեան մը դատը պաշտպանելով, արհամարհելով շողմարարութիւնը, հարուածելով կեղծաւորութիւնն և ստրկամտութիւնը, ձաղկելով այն ազգասիրութիւնը, կրօնասիրութիւնն ու ճշմարտասիրութիւնն որ շարունակ գոյնզգոյն դիմակներ առնելով կ'երևէին ազգային ասպարիզին վրայ, որ միայն մոլորեն և Հայ ժողովուրդն իր ազգային բնիկ տարրերէն, իր եկեղեցւոյն և հնաւանդ օրինաց չըջանէն դուրս նետեն:

Սակայն Արեւելահայ վերջին շրջանն իր կենաց նախորդ շրջաններու մէջ ինչ տեղ կ'բռնէ, ինչ աստիճան իր նշանաբանին, իր սկզբունքին ու նպատակին ծառայած է, որքան օգտակար եղած է հասարակաց բարւոյն, ինչ ներգործութիւն ունեցած է ընդհանրապէս մտաց և հիմնարկութեանց վրայ, ճշգրտելու համար պէտք է նախ նկարագրել ոչ միայն ազգային նախորդ միամեայ կենաց պատկերն, որու էական գիծերն են ազէտալի իրողութիւններ, աշօրէն տնօրէնութիւններ, գահավէժ կարծիքներ, ազդամլաս և աննպատակ շարժումներ, անճանական և օտարասէր ձկտումներ ու կիրքեր, այլ նաև այն ընկերական ծանր պայմաններն ու կապերն որ գրեթէ անընդհատ կը սեղմեն խմբագրի մը հետազնին և հարցասէր դիտողութեանց սահմանն, որ կ'կաշկանդեն իր մտքին և գրչին ազատասէր թռիչքն և ստէպ կ'ըլատեն իր արդար և անկեղծ նկատմանց կորովը:

Եւ երբ ընկերութիւն մը նպատակի, սկզբունքի, միջոցներու և կարծեաց անխիստանութեան մէջ կ'դեգերի, երբ իր մէջ միայն խոշոր ու անխմաստ բառեր, միայն ուռուցիկ այլ անխրանալի խորհուրդներ ու ծրագիրներ արժէք կ'ստանան, երբ համեստ տաղանդը, պարկեշտ գործունէութիւնն և անշահագէտ իմացականութիւնն ազգային ասպարիզէն հեռու կ'թափան, երբ վերջապէս այդ

աստղարիդին մէջ սանձարձակ կ'տիրապետեն աշխարհ-
սէր եկեղեցականութիւն մը, ինքնասէր և վառամուլ հա-
րստութիւն մը, անձնապատան և ինքնահաւան երիտա-
սարգուծիւն մը և դիմակաւոր հայրենասիրութիւն մը,
դիւրին է երևակայել որ այդպիսի աւերիչ տարրերու
դէմ չէ թէ մէկ երկու թերթ՝ որ իրօք ճշմարտութիւնը
կ'սիրեն, չէ թէ մէկ երկու գրիչ՝ որ Ազգին յառաջդիմու-
թիւնն իրենց հոգւոյն չափ կ'սիրեն, այլ եթէ մի քանի
տաանեակ թերթեր և տարսոնեան մի քանի փողեր իսկ գո-
ւային, դարձեալ չպիտի զօրէին ներգործել, ուր մնաց
Արեւելահայ Մասնաւոր ուրիշ անբաւական միջոցներով և սահ-
մանաւոր ծաւալումով հազիւ ուրեմն իր գրօշին յայտնա-
յարող մի քանի հարիւր համախոհ ազգայիններու քաջա-
լերութիւնն ու համակրանքը կ'վայելէ, և այդ քաջալե-
րութիւնն ու համակրանքն աւելի մեծ նշանակութիւն և
արժէք ունին իր աչքին քան թէ այն յօժարամտութիւնն՝
որով շատ ազգայիններ ոչ այնքան ուղիղ սկզբունքի սի-
րահար, որքան այլ և այլ քաղաքական կիսկտուր, անգոյն
և խառն լուրերու և ստայօգ վէպերու են հետամուտ:

Իսկ եթէ Արեւելահայ Մասնաւոր ունի սակաւաթիւ յայտնի հա-
մախոհներ, կրնայ կէթ պարծիլ որ հազարներով կ'համբէ
հեռաւոր ու անթանօն գաղափարակիցներ, որ զանազան կող-
մերէ իրենց համամտութեան և համակրութեան գրաւոր
ցոյցերը կ'ուղղեն ստէպ առ խմբագրութիւնն, գրաւոր
համակրական ցոյցեր՝ զոր Արեւելահայ Մասնաւոր չէ, գո-
վեատից ծարաւի մի քանի թերթերու պէս, հրատարակել
իր էջերուն մէջ: Թէև միտթարական է այս երևոյթն և
յարատեւութեան յորդոր, սակայն սրբան աւելի մեծ պի-
տի լինէր մեր խնդրութիւնն եթէ ընդհանրապէս գաւա-
ռային ժողովրդեան մէջ քիչ շատ ծաւալած լուրջ գաղա-
փարները ներգործէին ազգային գործոց վիճակին վրայ,
մեր գործող մարմիններու, վրայ և մի շատ կարեւոր և
կենսուտ խնդիրներու լուծման նպաստէին:

Հետեւապէս Արեւելահայ Մասնաւոր անվհատ կ'սկսի իր նոր
շրջանն այն ակնկալութեամբ որ այսքան տարիներէ ի վեր

աջաշտպանած ուղղութիւնքն և դադարեալներն՝ ազգային կեն-
սական խնդիրներու նկատմամբ՝ ապագային մէջ ամուլ
չպիտի մնան, և հետզհետէ մեւտ պիտի գտնեն նաեւ ժու-
ղովրդեան այն ստորին խաւերուն մէջ որ դժբաղդաբար
հաղորդակցութենէ զուրկ և լուսաչէջ թիթեռնիկներէ
չլացած՝ գեռ ևս կ'արգիլուին ընդհանարեւ ճշմարտու-
թեան նշոյններն, ինչպէս նաեւ ազգային իրաւանց ու շա-
հուց բնութիւնն ըմբռնել և ազգային կենաց պայմաննե-
րու յարմար և ճշմարիտ յառաջդիմութեան շաւղին մէջ
մտնել:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԻՃԱԿ

.... Խմբագիր,

Եթէ ստոյգ է թէ հոգին է որ կը չափէ զժամանակն,
ապա 1884 տարին որ մտաւ անցելոյն մշուշին մէջ՝ ինձ
համար յոյժ երկարատեւ, տաղտկալի և անսովաւ իմն կը
թուէր ցվերջ: Չգիտեմ թէ Ձեզ համար ինչպէս անցաւ
այդ թշուառականահանջն, հանրային բոյց մանաւանդ
ազգային գործոց այդ իրապէս նահանջ թուականն, որ ե-
կաւ միայն 366 օր յաւելուլ մեր արեւուն վրայ, մեր ազ-
գային կենաց վրայ՝ հանդերձ ծանրածանր աղէտներով և
հետզհետէ մին քան դմբան չարարաստիկ պարագանե-
րով, որոց ի դարման եթէ կարենար նշանակելի բան մ'ը-
նել 1885 թուականն յոր թեւոյնս յինքն՝ մեծագոյն միա-
թարութիւնն պիտի լինէր Հայ ազգի համար: Եր յուսմս
գու, բարեկամ. ես կարի թերահաւատ եմ այդ մասին.
և իրաւունք չունիմ միթէ, երբ կը նկատեմ ազգային
գործոց անվերջանալի դժնդակ պարագայից յաջորդու-
թիւնն՝ որ տակաւ սպառնալից երեւոյթ մը կ'առնու՝ ըստ
ոմանց մինչև Ազգին գոյութեանն իսկ. հարկւրաւոր բե-

բաններէ կը լսեմ թէ Հայ ազգութիւն դատապարտեալ է ի կորուստ ոչ իսկ հեռաւոր պարագայի մը մէջ։ Աղգին դիտող դասուն մինչև ուղն և ծուծը թափանցած է վհատութիւնն գողցես սերնդական ժառանգականութեամբ։ որդի ի հօրէ բնապէս կ'ըստանայ բարոյական լքումն, զոր յաւելմամբ կ'աւանդէ իւր ծննդոց ըստ բնախօսական օրինաց, և այսպէս շարունակ։ Եւ ո՞ւր արդեօք կը յանգի Հայ սերնդոց այս բնական օրինաց պէս ժառանգական յուսաբեկութիւնն, այս գահաժիթական անխոտոր ընթացքն դէպ ի լքումն ազգայնութեան, դէպ ի քայքայումն ազգային ընկերական կազմաւորութեան։ մարգարէ լինիլ հարկ չէ գուշակելու համար իրաց անմխիթար ընթացքին վախճանն, զոր՝ իբրև ինկարու՝ կարող է ամեն ոք պատկերել իւր մտաց առջև։

Պիտի ունենանք, կ'ըսեն բազումք, այդ հեռաւոր կամ մօտաւոր պարագային մէջ Հայազգում սերունդ մը զուրկ բոլորովին ազգայնութեան զգացումէ, ու ծացեալ ամենեւին ի սիրոյ Հայ եկեղեցւոյ, յազգային լեզուէ և այլ ամեն բանէ որ կը վերաբերի Հայոց ազգութեան։ սերունդ նորանշան այլակերպ, որ չպիտի ճանչէ իւր ծնողն և անճանաչ պիտի մնայ իւր իսկ սերնդէն, մինչև հնչէ ժամն յորում յուրաստ կայ ի սպառ Հայութենէ, ապրիլ այլ ևս աշխարհաքաղաքացի և ազգայնութեանց գերեզմանն ոցին աւանդէ ամեն ինչ որ իւր սրտին, իւր արեան աւանդած էին իւր բարեպաշտօն նախնիք։ Հարիւրաւոր մարդիկ, հարիւրաւոր Հայ անհատք, որ առաւել կամ նուազ կշիռ ունին ազգային գործոց անուոյն վրայ, իրաց ամենաձախող ընթացքէն զգացեալ՝ գրեթէ անհնարին կը համարին Հայ ազգի վերածնութիւնն, յուսահատ բոլորովին Աղգին ապագայէն՝ ամեն ջանք և ճիգն իբր երկարակեցութեան առժամեայ դարման միայն կը համարին ի կորուստ դատապարտեալ այս տարաբախտ ազգին համար։

Իրաւ, բարեկամ, յոյժ աղէտալի է ստուգիւ Աղգին վիճակն, բայց ոչ մինչև յուսահատիլ, լքանիլ և թողուլ իրերն իրենց բնական ընթացքին։ Իրաւ է թէ մի քանի

տարիներէ ի վեր բախտն ի սպառ խոժոռած լինիլ կը
թուի մեզ դէմ: Իրաւ անցեալ 1884 թուականն բոլորո-
վին ամպոտեց աղգային հորիզոնին պայծառ կէտերն ալ
և, անդրադերեզմանային յուսոյ հաւատքէն դատ, ոչինչ
թուեցաւ թողուլ մեզ յաշխարհի: Իրաւ է թէ մի քանի
քայլ միայն մնացած է Աղգին համար կենաց և մահու մի-
ջեւ, և վերջապէս իրաւ է թէ 1885 թուականն ալ մեծ ինչ
չպիտի կարենայ գործել ալ մեզ ի նպաստ արմատական
բարեշրջութեան մը, որպէսդի նոր յոյս և նորոգ կեանք
զգենուր Հայ ժողովուրդն իւր երկարժամանակեայ թմրու-
թիւնն փարատելով: այլ՝ ըստ իմ տեսութեան՝ բնական
իրաւունք չունինք յուսահատելու բոլորովին: Եթէ ի-
մաստութիւն չէ յաշխարհութեանց վրայ ապահով լինիլ միշտ,
իմաստութիւն չէ նաև սրտաբեկ լինիլ միշտ ձախողու-
թեանց վրայ: Գէթ քառասուն գարեբէ ի վեր մեր հայ-
րենի բարբառն և իբր՝ տանկինն դարեբէ ի վեր մեր ա-
ռաքելական եկեղեցին, մեր աղգային եկեղեցական ան-
կախութիւնն պահպանելու արիութիւնն ունեցած լինե-
լով՝ վերջապէս իբրև աղգ գոյութեան եթէ ոչ ամեն պայ-
մաններն՝ գէթ կատարեալ իրաւունքն ունինք այսօր ա-
ռաջի ժամանակակից պատմութեան, լեզու և եկեղեցի,
կրկին նշանակք մասնաւորապէս մեր Աղգին գոյութեան,
կը մնան առ մեզ, եթէ ոչ անեղծ իրենց վաղեմի նախա-
տիպ արթնութեան մէջ՝ գէթ չեն ենթարկուած մի այն-
պիսի պայմանի զոր կարելի չլինէր միթարական համա-
րիլ դեռ բաւական հեռաւոր ապագայ ժամանակաց հա-
մար: Նա որ, փոքր ի չափէ տեղեակ Աղգային պանմու-
թեան, կարող է կշռել լեզուի և եկեղեցւոյ անհամեմատ
ծառայութիւնն ի նպաստ Աղգին գոյութեան տեսականու-
թեանն՝ անհնար է որ յուսահատի բոլորովին Հայ ազգի
կեանքէն: Ի՞նչ պիտի լինէր մեր Աղգի վիճակն եթէ ի
վաղուց կորուսած լինէինք մեր նախնի մատենագրու-
թիւնն, մեր մայրենի լեզուն: Ի՞նչ էինք արդեօք այժմ
եթէ Հայաստանեայց եկեղեցին՝ իբրև աղգային անկախ
եկեղեցի՝ դադրած լինէր գոյութիւն ունենալէ: — Այս

հարցմանց պատասխանն անկ է տալ նոցա որ բոլորովին յուսաբեկ են Աղգին ապագայէն:

Բայց թէ արդեօք անհնար ինչ է որ դայ հասնի մի այնպիսի սե ժամանակ յորում Հայ եկեղեցին և Հայ լեզուն, Աղգին այս երկու պահապան հրեշտակներն, վերանան ի մէջ անդարձ — ո՞վ կարող է չկասկածիլ այնպիսի չարաշուք հաւանականութեան մը վրայ, երբ դէպ անդր ուղղենք մեր քայլերն. առաջին բանն որ անվրէպ կը տանի զմեզ դէպ յայդ կորստաբեր վիճակն՝ յուսահատիլն է Աղգին ապագայէն. երկրորդն, թէ և ոչինչ նուազ աղէտաբեր քան դայն, ազգային յառաջդիմութեան անտարբեր մնալն է, և երրորդն՝ Աղգին այլ և այլ մասանց և ժողովրդեան զանազան դասուց համերաշխութեան չգոյութիւնն է: Աղգային այս երբակի թերութիւնք կրնան դատապարտել զԱղգն յանկուսի անյարիր, մի մեռելութիւն յաւետենական. այս երեք գլխաւ որ թերութիւնք կարող են վճռական հարուածն տալ Աղգին գոյութեան, և այնպէս իմն ու ժգնութեամբ ցնցել ազգայնութեան հիմերն՝ որչափ չեն կրցած բնել ցարդ Աղգին ամենէն ահարկու թշնամիք և ամենէն սոսկալի արկածներն որ կրնան պատահիլ երբէք: Այո՛, Աղգին ամենէն մեծ թշնամին չէ կարող բնաւ գամագիտ լինիլ Աղգին գոյութեան աւելի քան այն չարաղև հողին որ՝ իբրև թոյն մահապու՝ կը ծաւալէ յաւաքենկախան, անդամբէրոսիւն և անգութաշխուհիւն ժողովրդեան խաւերուն մէջ: Երբ այս երեքին ակտանշանք ի յայտ կու գան ազգի մը կենաց վրայ, սղասէ յայնժամ մահաբեր ակտին անվրիպելի հետեւանաց. որչափ ալ երկարի այն, մի յուսար թէ վարակեալ ազգն կրնայ զերծանիլ փոխախտէն. ազգաց կամ պետութեանց հիւանդութիւնք երկարատեւ են, և ծիրումն ոչ թէ ամէ յամ՝ այլ սերնդէ ի սերունդ կ'ըզգացուի տակաւ մինչև ի վիճակ մեռելութեան:

Բայց, փառք Տեառն, չենք հասած մինչև այդ կէտն. դեռ ազգային հիւանդութիւնն բուժելի է, դեռ բարոյ յապէս վերածնութեան համար պատեհ ժամանակն ի

ձեռն է: Ինչ որ ալ լինի մեր ճակատագիրն, Հայ ազգ՝
պահելով իւր աւանդական դարաւոր հաւատարմութիւնն
առ տիրող Պետութիւնս՝ կարող է մտաւոր և բարոյական
բարեշրջութեամբ զարգանալ և առնուլ նորող կենդա-
նութիւն իշարս ազգաց, և ներկայ ու ապագայ դարուց
ոգւոյն համընթաց գնալ դէպ ի քաղաքակրթութիւն:

Հազար ութ հարիւր ութսունհինգի սեմոց առջև պար-
տիմք ուրեմն ուխտել ինչ որ փրկարար է Ազգին համար.
ՅՈՅՍ, ՅԱՌԱՊԻՄԱՍԷՐ ՈԳԻ և ՀԱՄԵՐԱՇԻ ԶԳԱՅՈՒՄՆ:

Կոստանդնուպօլիս, 1 յունուար 1885:

ՎԱՀԷ

1884

ԱԶԳԱՅԻՆ

Բիւրաւոր տարիներէ ի վեր անհուն անջրպետի մէջ
թաւալող երկրագունտը բոլորեց ու կատարեց վերստին
իր տարեշրջանն և Պատմութեան ահաւոր զանգակն որո-
տաց 1884 տարւոյն վախճանն, և ժողովրդոց հոգեշունչ
աղաղակը դուռալով ողջունեց 1885 տարւոյն ծնունդն:
Ահեղ և միանգամայն ցնծալի վայրկեան: Ահեղ՝ երբ կը
մտածենք որ անհամար կեանքեր յաւիտենականութեան
խոր անգունդը սուղան, որ գերահրաշ իրողութիւններ,
անպատում յեղաշրջումներ կատարուած են յայտնապէս
կամ անյայտ՝ իրաց բնական, բարոյական, իմացական և
քաղաքական կարգին մէջ. ցնծալի՝ երբ կ'յուսանք որ նոր
տարին պիտի բերէ մեզ յաջողութեան և երջանկութեան
նոր նոր աղբիւրներ ու գանձեր, որ նոր էութիւններ, զօ-
րութիւններ, գիւտեր և հանրօգուտ երևոյթներ նոր ա-
րև ու լոյս պիտի տեսնեն, երբ վերջապէս կ'միտինք հաւ-

տալ որ նոր տարին լիաբուռն պիտի չնորհէ մարդկութեան ամեն ինչ որ մարդկային բարօրութեան կ'նպաստեն, դորժունեութիւն, ազատութիւն, գիտութիւն, սէր ու երանութիւն:

Եւ այս մտածմունքն, այս յոյսերն ու փափաքներն որ կ'արտայայտին ամեն տարեգլխի առթիւ մարդկային ազգի կողմէ գիտակցաբար կամ սովորութեամբ՝ պարզապէս մանկային իզձեր և ուխտեր պիտի մնային, անընդհատ կրկնուելու պայմանաւ, առանց երբէք ի կատար հասնելու, եթէ մարդկութիւնն իր ճակատագրին հետ խաղար, ինչպէս կ'խաղան երեխաներ իրենց խաղալիկներուն հետ, անտես առնլով այն պատմական պատճառներն որ անցելոյն մէջ գրգիռ եղած են աղէտաբեր կամ օգտաբեր իրողութեանց և անգոհնելով փորձառութեան այն դասերն ու միջոյններն որ ապագային մէջ կրնան դառնալ յաջողութեան և զարգացման հզօր լծակներ:

Եւ արդարեւ՝ եթէ մեր հողագունտն անգիմադրելի օրինաց զօրութեամբ կ'ընթի մոլորակային դրութեան մէջ, նոյնպէս ժողովուրդները բնական, կազմական, բարոյական և քաղաքական օրինաց համաձայն կ'յեղաշրջին ընդհանուր մարդկութեան մէջ, այս տարբերութեամբ որ մինչդեռ երկնային մարմինները կուրօրէն կ'սպտակին կանխակարգ անյեղլի շարժման օրինաց և շրջաբերաբար դրեթէ նոյն երևոյթները կ'ներկայեն մեզ, կենդանի էութիւններն և յատկապէս մարդկութեան այլազան մասերը, կլիմայական, բնադրական, կրից և իմացական մղումներու համեմատ կ'ընթանան և անհուն այլափոխութիւններ կ'կրեն մի և նոյն տարեշրջանի մէջ, այլափոխութիւններ՝ որ ընկերաբանութեան նոր ոճով քաջաշնչութեամբ կ'առնուեն:

Այս տեսութեամբ նոր տարին այնքան մեծ նշանակութիւն չունի անդորձիական մարմիններու համար, որքան ունի նոյն տարին դորժաբանաւոր մարմիններու նկատմամբ, որ ուրոյն կատարելով հանդերձ իրենց վերբերական պաշտօնները, բուսային ու կենդանային արարածներ

ըու կենաց ամբողջութեան կ'մասնակցին: Այս մասնա-
կցութեան առաւել կամ նուազ գորութեան շնորհիւն է
որ կ'աճին ու կ'զարգանան, կամ կ'նուաղին ու կ'չքանան
այն գործարաններն որ բոլոր էութեան տարրերը կ'կազ-
մեն:

Արդ՝ աւելի ևս պարզելով մեր այս խորհրդածութեան
նպատակն՝ կարելի է ըսել որ, եթէ ընդհանուր մարդկու-
թեան մի գործարանը, մի մասն կ'կազմէ և Հայ ժողո-
վուրդն, ի հարկէ պարտի ունենալ անոր մէջ իր որոշ դիր-
քը, պաշտօնն ու գործունէութեան սահմանը: Բայց բաւ-
ական չէ ցոյց տալ միայն այդ դիրքը, պաշտօնն ու գոր-
ծունէութեան շրջանն, կարեւոր է նաև քննել թէ ար-
դեօք կատարած է և կ'կատարէ՞ այդ կոչումն, և եթէ
անփոյթ է, ո՞ր պէտք է փնտռել դարմանն, իսկ եթէ
դարմանն ևս անգոսնէ կամ անզգայ մնայ, ի՞նչ կրնայ լի-
նիլ այդ անզգայութեան հետեւանքը:

* * *

Այս ամեն կէտերուն վրայ հիմնապէս դրելու համար
մի քանի պայմաններ կարեւոր են, և գլխաւորապէս ազա-
տութիւն՝ որմէ զուրկ ենք: Ուստի հարեանցի ակնարկ մը
նետեւելով Հայկական մարմնոյն կացութեան վրայ, նախ՝
կ'ըսենք թէ արդարև Հայք, արդի քաղաքակրթութեան
պահանջմանց քիչ շատ հմուտ Հայք, թէև բնիկ երկրէն
հեռի, ունին անկայուն և անորոշ դիրք, թէև այլազան
օտար ընկերային սովորութեանց և քաղաքական հիմն-
արկութեանց ենթակայ կ'գտնուին, բայց անուրանալի է
որ իրենց ազգային յատուկ տարրերով և յատկանիշերով
կրնան ամրապնդել այն դիրքն զոր ունին ազգաց մէջ և
կատարել այն պաշտօնն ու գործունէութիւնն որոց շնոր-
հիւ միայն ազգութեանց շարքին մէջ նշանակութիւն մը
ստանալու պիտի յաջողին: Արդ՝ այս նպատակին հասնե-
լու առաջին պայմանն է՝ մեր ազգային բացառիկ կացու-
թեան տեսակէտով, ճշդեւ ու որոշեւ այն տարրերն որոց

պահպանութեան պիտի նկրտին մեր բոլոր նիւթական, բարոյական և իմացական ոյժերն: Այդ տարրերն, բարոյական միութեան այդ կապերն են մեր իմացական հաղորդակցութեանց, մեր հոգեկան զգացմանց և մեր վարչային կազմաւորութեան կանոնաւոր և ներդաշնակ միջոցներն՝ որոյ կարեւորութիւնն այնքան զգալի և անհրաժեշտ է, որքան որ ազգայնութեան էական պայմաններ մէն մին, այս է՝ հայրենի հողը, մեզի համար տեսական դաղափառներու կարգէն է:

Համասեւ տունկերու նման, Հայք աշխարհի զանազան կլիմաներու ներքեւ ցրուած ու բնակուած, այդ տունկերուն պէս պիտի փոխեն անշուշտ հող, աճման եղանակ, օդ ու ջուր, պիտի այլայլեն՝ տարբեր ազդեցութեանց ներքեւ, գոյն ու ձև, բայց իրենց կազմական գործարաններն, իրենց հիւթն ու ծուծը չեն փոխեր, եթէ միայն տարասեւ բոյսերու հետ չպատուաստին և միայն իրենց բնութիւնն ու պաշտօնն անլթար պահեն: Արդ՝ խնդիր է թէ այսքան տարիներէ ի վեր Հայք պահած են և պահելու կ'ճգնին արդեօք իրենց բնիկ կազմակերպութեան մասերն, ընտանեկան, ազգային և եկեղեցական կենաց հանգամանքն ու հիմնարկութիւններն, որոց իւրաքանչիւրն ունի իր մասնաւոր պաշտօնն ու նպատակն, և այս պաշտօնին ու նպատակին կատարմամբ կ'դոյանան ազգային հաւաքական կեանքն ու զարգացումն:

Թո՛ղ շօշափելի իրողութիւններն որ ամեն օր մեր աչաց առջև կ'պարզին սգալի գոյներով, հարեանցի ակնարկ մը անդամ բաւական է մեզի ցոյց տայու այս տխուր ճշմարտութիւնը թէ՝ Հայկական մարմնոյն զանազան մասերն ոչ միայն կ'կրեն՝ ընդհանուր Հայութեան նկատմամբ, աղէտալի այլայլութիւններ բարուց, սովորութեանց և զգայմանց մէջ, այլ և կ'կատարեն իրենց պաշտօններն, այնպէս որ ազգայնութեան բնիկ և հարազատ յատկանիշերն ալ կ'վատթարին ու կ'վտարին, վասն զի այդ պաշտօնները չունին իրարու հետ բարոյական, մտային և գործնական սերտ յարակցութիւն, չունին նոյն ուղղութիւնն, այլ մա-

Նաւանդ. ստէպ իրարու դէմ՝ կ'զինին ու կ'մաքաւին: Աղ-
 դային տարրերու այս անորոշ և դիմամարտ դրութեան
 մէջ՝ նախ բնապէս ոչ մի և նոյննպատակի համար Գործակցու-
 թիւն կ'տեսնուի, գործակցութիւն թէ՛ աղդային և թէ՛ եկե-
 ղեցական իրաւանց միահամուռ անկեղծ պաշտպանութեան
 մէջ. երկրորդ՝ ոչ Գործակցութեան սկզբունքն ու
 գործողութիւնն, այնպէս որ ընտանեկան շրջաններն աղ-
 դայիններէն անջատ, դրական և գիտական մարմինները
 ժողովրդային ակումբներէ հեռի կամ անհասկանալի կը
 մնան, թաղային, վարչային և գաւառային իշխանութիւն-
 ներն ինքնուրոյն և անկապ կ'գործեն, պաշտօնական ու
 անպաշտօն, հարուստ և արհեստաւոր դասերն իրարու
 անհաղորդ ու անտարբեր կ'մնան, եկեղեցական կարգն
 իսկ աղդային իսկական անձուկներու, պիտոյից և ժամա-
 նակիս ոգւոյն անգէտ՝ կարծես Հայութենէ և Եկեղեցիէն
 հեռու տարբեր աշխարհի մը մէջ կ'աղայ, կ'վարդապետէ
 և կ'շարժի, և այս տարօրինակ կազմալուծութենէ կ'ծագին
 անհամար չարիք և կ'վնասուին աղդային կենսական շա-
 հերն. երրորդ՝ կ'դադրի լիովին պարսխանաբանութեան և հա-
 երաշխութեան զգացմունքն, որ ամեն ճշմարիտ յառաջդի-
 մութեան հիմքն են, և կ'տիրեն ինքնասիրութեան, վա-
 ռամուլութեան միտումներ ու խորհուրդներ, որով աղգա-
 յին գործոց դուրսը կ'անցնին անոնք որ դիտեն միամիտ-
 ները խաբել, ժողովրդեան տկար կողմերը գգուել, երկ-
 դիմի և աղգամլեաց քաղաքականութեան հետեւիլ, ամեն
 ճշմարտութիւն, իրաւունք և պարտիք, օրէնք և սահմա-
 նադրութիւն անգոսնել և ծառայել միայն այն շահուց որ
 կրնան իրենց քսակին ոսկի, անուան սուտ հռչակ, անձին
 հայրենասիրութեան սուտ համբաւ և պաշտօնին գործու-
 նէութեան շարունակ գոյն մը տալ. չորրորդ՝ անկարեւոր
 կ'դատուի խորհելու, գրելու և ուղիղ բանադատելու ա-
 ղապանութեան, որ՝ ինչպէս կ'սահմանէ հեղինակ մը, ընկե-
 րային ուժանակն է, և որ ոչ միայն իմացական կարողու-
 թեանց, գիտութեան և ճարտարութեան նոր նոր արա-
 հեանքեր կ'բանայ, այլ և բազմադիմի զարգացման ամենէ

հղօր լծակն է: Իսկ օրինաւոր էշխանաւան յարգը, պարտաւոր
և երասանց անթերի գործադրութիւնն ու արդարաւանջ լու
ռնայն և անիմաստ բառեր կ'դառնան և մի միայն սոսկա
լի հաշմութիւններ, տգեղութիւններ ու դաւեր չպարե
լու կ'ծառայեն:

Եւ միթէ հարկ է մէջ բերել ազգային մարմնոյն սյո
ւաերուն վիճակը հաստատող իրողութիւններ, որ այնքան
տարիներէ ի վեր մեր աչաց առջև կ'պարզին և որ արդէն
ժամանակակից Հայ պատմութեան տխուր էջերը կ'կազ
մեն. միթէ կարեւոր է իրրեւ եղրակացութիւն յայտնել թէ՝
բնաւ զարմանալի չէ՝ եթէ ազգային զանազան կենսական
խնդիրներ, որ վիճաբանութեան համար կ'անցնին դիւա
նէ գիւան, կ'արձանագրուին օրագրութեան և ժողովնե
րու օրակարգին մէջ և որ ստէպ անվերջանալի տեղեկա
գիրներու և շահադէպ կուսակցական բանակութիւններու
նիւթ կ'ընծայեն, անլոյծ կ'մնան և պիտի մնան միշտ, քա
նի այս յոռի դրութիւնը շարունակուի, այս է՝ քանի
ազգային մարմնոյն շնչերակներուն մէջ չրջող արիւնն ոչ
միայն անկանոն և անբնական ուղղութեամբ, այլ և օր
օր թունաւորուելով՝ այդ մարմինն անբուժելի հիւանդու
թեանց ենթարկէ, այնպէս որ ազգային վերալինութեան
խնդիրներ հռչակուին միայն իրրեւ շնախարհիկ բաներ
լրագիրներու մէջ, ատեաններու մէջ, յանձնաժողովնե
րու մէջ և ազգային կենաց մէջ անոնց արգիւնքն երբեք
չերեւին:

* * *

Ուստի եթէ միանգամ ինկատի առնուի թէ ինչ բա
րոյական և իմացական ուսումնաներու համեմատ, ինչ վար
չային և տնտեսական սկզբանց համեմատ, ինչ ազգային և
ընկերային հանդամանաց համեմատ կրնան գործադրուիլ
ժողովրդեան մը զարգացման նպատող խնդիրներ և տնօ
րէնութիւններ, այն ժամանակ շատ դիւրին պիտի լինի
ըմբռնել և մեկնել թէ՝ ինչո՞ւ համար ժողովներն այսքան
երկար տարիներ վիճաբանելէ և տարուբերելէ ետեւ՝ չեն

կրցած բարեկարգել և ոչ մի ազգային հիմնարկութիւն, չեն կրցած հոգալ և ոչ մի կենսական պիտոյք, չեն կրցած լուծել ոչ կրթութեան, ոչ երևոյց, ոչ տրոց, ոչ յարաբերութեանց, ոչ գաղթականութեանց, ոչ առաջնորդական, ոչ վանական, ոչ եկեղեցական բարեկարգութեան, ոչ առանձնաշնորհութեանց, ոչ պատրիարքական, ոչ կաթողիկոսական և այլ ազգային բարենորոգման խնդիրներ, այլ ընդհակառակն շատ կարևոր խնդիրներու այնպիսի լուծումն տուած են որ թէ՛ ազգային օրինաց, թէ՛ շահույց, թէ՛ արդարութեան և ճշմարտութեան հակառակ և քիստաբեր եղած են և ապագային մէջ աւելի ծանր աղէտից պատճառ պիտի լինին:

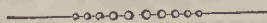
Մեր խօսքը չվերաբերիր այն մասնական և բացառիկ ճգանց որ տեսնուած են և կ'տեսնուին ազգային մշակութեան զանազան ճիւղերու և շրջաններու մէջ, այլ սակայն այդ ճգունք, որ միշտ գոյանի են, մեծ նշանակութիւն չունին ընդհանուր ողբալի վիճակի մը մօտ, որ քայքայման ամեն սպառնական երևոյթները կ'ներկայէ:

Արդ՝ ժողովուրդ մ'որ իր յատուկ շրջանին մէջ աննշան և աննպատակ ընթացք մ'ունի, ժողովուրդ մ'որ հաստատուն կազմակերպութիւն չունի և անհամար զեղծմանց և աղէտից դարման բերելու փափաք և կարողութիւն, ժողովուրդ մ'որ վերջապէս յառաջդիմութեան պայմանները կ'անգիտէ, միթէ կրնայ ըսուիլ որ քաղաքակիրթ ազգաց մէջ պաշտօն մը կ'կատարէ, կրնայ ըսուիլ որ կարևոր դերք մը բռնած է մարդկութեան մէջ: Արդէն պատմութիւնն ու հանրային իրողութիւններ ամեն օր կ'ամբաստանեն Հայ ժողովուրդը թէ՛ անշուք դերք մը կ'կատարէ աշխարհի վրայ, քանի որ այդ ժողովրդեան զանազան մասերը, թող թէ բարձր սկզբանց, թող թէ հայրենասիրական զոհաբերութեանց շնորհիւ չեն փայլիր, այլ և ընդհանրապէս անխոյթ և անգէտ կ'գտնուին ամբարազելու այն կապերն որ իր ազգայնութեան հիմնական տարրերը կ'կազմեն:

Մեր այս տեսութենէ կ'հետեւի որ Հայ ժողովուրդը

պարտաւոր է նախ՝ իր մարմինը բուժել, վերանորոգել անոր այլ և այլ գործարաններու պաշտօնն և անօրինել այնպէս որ բոլորը նոյն նպատակին համար գործեն, այսինքն՝ ազգային կեանք արտադրեն: Այս ներքին զարգացմամբ միայն կարելի է յուսալ բարձրագոյն յառաջդիմութեան և մարդկութեան մէջ պատուարեր դիրք մը ստանալու բաղդին: Բայց ինչ պայմաններ կարեւոր են այս նպատակին գործադրութեան համար՝ պէտք չկայ մի առ մի թուել: Բաւ է ըսել որ մեր գործող մարմիններն արդէն մեծ ու կարեւոր պաշտօն մը կատարած կ'լինին, եթէ միայն ուղղեն ժողովրդեան արդար բնաղդումներն, եթէ անոր հոգւոյն և մտքին մէջ տպաւորեն արդարութեան և ազդայնութեան պահանջումներն և արդեամբ ցոյց տան որ այդ արդարութեան և ազդայնութեան համար կ'զոհեն ամեն անձնական նկատմունք և գծուծ կիրք, կ'ջնջեն տեղական ու կրօնական նախապաշարմունք, կ'լծորդեն Հայոց բարոյական, իմացական և նիւթական ոյժերը յօդուտ ազդութեան:

Յուսալի է որ Հայ ժողովուրդը՝ նախորդ դառն դասերէ սթափելով՝ կ'ամփոփուի, և իր վարչական և երեսփոխանական խողովներն այս տրամադրութեամբք պատրաստուած ծրագրով կ'մտնեն նոր տարին և կ'ջանան ի դերս չհանել Աղգին ակնկալութիւնները:

1884

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Խաղաղ է, կ'ըսուի, աշխարհ երբ բանակներ իրարու դէմ չեն քալեր, երբ թնդանօթներ քաղաքներ չեն կործաներ, երբ մարդ կային արիւնը հեղեղի պէս չհոսիր: Սակայն կայ նաև տե-

սակ մը պատերազմ, որ թէ և անձայն և անշուկ, ոչ նուազ ազդեալի և թերեւս աւելի ահուելի է: Այս պատերազմն է գաղափարներու պայքարը հին նախապաշարմանց, սովորութեանց և հիմնարկութեանց դէմ: Իսկ անոր զէնքերն են գրիչ ու մամուլ: Նոյնը կրնանք ըսել նաև անցնող տարւոյն համար, որ նորին կ'աւանդէ խորհուրդներ որ դեռ չեն իրագործուած, պիտոյքներ որ դեռ գոհացումն չեն գտած, խնդիրներ որ դեռ օրէնսդրական ատեանները չեն ելած, և այսպէս նոր տարին կ'աւանդէ այնպիսի աւանդ մ'որ ընկերային վրդուամեքու և ժողովրդիներու ընդունարան մը կրնայ լինիլ, և որ նորանոր կնճիռներով ստուգարացած թերեւ անցնի ապագային: Այս է աշխարհի ընթացքն և վնայ այն ժողովրդոց որ այս խուլ պայքարին անգործ և անտարբեր հանդիսատես կ'մնան: Եւ ինչո՞ւ մէն մի տարի իրեն սահմանուած յատուկ պաշտօնն ու գործը չաւարտէ, ինչո՞ւ թողու մտահոգութեան և չիթութեան նիւթեր իր յաջորդին, որ արդէն իր վիշտերն ու հոգերը պիտի ունենայ: Այս պարզ պատճառաւ որ նոր գաղափարներն աւելի շուտ կ'ընթան ու կ'ձալային քան թէ վերանորոգմունքը, ժողովուրդներն աւելի ուժգին կ'զդան իրենց պիտոյքը քան թէ կառավարութիւններն՝ որ իրենց քաղաքական կամ պետական պատճառներն ունին և կ'շանան անդու ճնշել անձուկներ, որ սակայն ծնունդ են կրթութեան և լուսաւորութեան: Եւ ահա՞ այն ժամանակ կ'սկսի հակադրական և հակասական պայքար մը զարդացուն բարոյականի, իմացականութեան և իշխանութեան մէջ, և լոյսն, որ պարտէր անտրդել ծաւալիլ ընկերութեան ամեն խաւերուն մէջ, և անհրաժեշտ բարեօրո՞ւմն որ՝ առանց ընդդիմութեան, պարտէր մուտ գտնել ուր որ անկ է, ոյժի գիմեղու հարկը կը տեսնէ: Այսպիսի տեսարան մը կ'ընծայէ վերստին քաղաքակիրթ աշխարհս, որ մէկ ձեռքով սփռած լոյսն՝ միւսով ցրուելու կը ձգնի և գիտական փորձերով ստէպ բարբարոս դարերու արարքը կ'կրկնէ՝ աւելի սոսկալի հետեւանքներով:

Եւրոպեան գրեթէ բոլոր կառավարութիւններն՝ որ հանրային կամաց և օրինաց անձնաւորութիւնները պիտի լինին, շատ ետ մնացած են բարոյականի, իմացականութեան և լուսաւորութեան կողմէ քան իրենց վարած ժողովուրդներն, այնպէս որ նախորդ տարուան քաղաքական և ընկերական կնճռոտ խնդիրները կ'յուզուին լուեւայն, ընկերութիւնները միշտ անհանդարտ և մտայոյզ վիճակի մէջ կ'մնան, հանրական շահեր կ'բախին անձ-

նակտն ու հարստական շահերու դէմ, մինչդեռ Առաւմարու-
թիւնները կ'պարծին որ խաղաղութիւնն անվրդով կ'պահուի,
ղիւնադիտական յարաբերութիւնները մտերմական են, թէ
Ասյորեր կ'նիւղակցին որ մարդիկ երանութեան մէջ ապրին . . . :

Եւ իրօք՝ տմեն Եւրոպական Առաւմարութիւն՝ որո՞ւ ժողո-
ւորդը քիչ չառ իր դառն վիճակին և անիրաւ օրինաց զիտա-
կցութիւնն ունի, ընկերային ծանր խնդիրներու առջև ահաբեկ՝
կ'ձգնի՝ մերթ օրէնսդրական և մերթ բռնասիրական տնօրէնու-
թիւններ ընելով, գոհացընել կամ ճզմել այն ուրուականն, որ՝
յանուն տնտեսական և քաղաքական ազատութեան՝ սպառնա-
լից կերպարան մը կ'ցուցնէ, մինչդեռ արմատական վերալի-
նութեան ձկողումներ՝ օրինական միջոցներով դարաւոր անի-
քաւութեանց և բռնասիրական պատգամներու դիմադրելու ան-
զօր՝ ի գործ կ'դնեն բուռն և աւերիչ միջոցներ և հաստատեալ
խխանութեանց հիմունքը կ'ղլրդեն: Արդէն Անգլիա՝ Փէնիա-
կան, Ֆրանսա՝ անխխանական, Գերմանիա՝ ընկերակալական,
Ռուսիա՝ նիշիւեան, Աւստրիա՝ ռամկավարական և Սլաւիա յե-
ղափոխական կուսակցութեանց դէմ անդուլ պատերազմ կը
մղեն, պատերազմ՝ որու տեղութիւնն երկարատեւ և ելքն ան-
ստոյգ կ'երևի, և թերևս մլասաբեր ժողովրդոց ճմարիտ շա-
հուց, քանի որ մէկ կողմէ ազատական սկզբանց գոյներն՝ ըստ
տեղական հանգամանաց, օրէ օր կ'այլազանին և միութեան ու
զօրութեան յենակէտ մը չունին, և քանի որ միւս կողմէ միա-
պետական դրութիւնն՝ եթէ ոչ ընդ միշտ մնայուն վիճակ, ունի
դէթ հաստատուն սկզբունք, այնպէս որ իր ոյժերը կ'միաւորէ
իրբւե ընկերական պատուհաններ նկատած զաղափարներու դէմ,
և կարգապահութեան, հաւասարակշռութեան ու խաղաղու-
թեան պատրուակու, կայսերական դահերու մէջ համերաշխու-
թեան և նիւակակցութեան դաշները կ'ամրապնդէ, արհամար-
հելով այն Անտութիւններն որ յաջորդական վերանորոգումնե-
րու կուսակից և ժողովրդային բանաւոր ցոյցերու առջև անհա-
ծու են:

Եւ սակայն՝ որքան պիտի թեթեւեային շատ ընկերային աղէտ-
ներ ու ոճիրներ, եթէ Եւրոպա ընդհանրապէս իր ներքին բա-
րեկարգութեան խնդիրներով զբաղէր քան թէ արտաքին բազ-
մախնդ իր և անխաղա քաղաքականութեան հոգերով, եթէ հե-
ռաւոր ձեռնարկութեանց համար սպառած գանձերուն մի մասն
միայն ընկերային, կրթական և ճարտարական նպատակներու

համար դործածէր, եթէ ստէպ իր դաւանած և քարոզած գիտութեան սկզբանց անհաւատարիմ, անհաւատարիմ չգտնուէր նաև բարոյական սկզբանց և քաղաքակրթութեան շահերու պատրուակաւ անմեղ ժողովուրդներ չվրդովէր՝ չջնջէր, օտարներու հայրենիքը չյափշտակէր և նուրբ գիւանադիտութեան քօղին տակ բարբարոսութեան գործեր չկատարէր։ Եւ երբ անտարբերութիւն կեղծելով այն ընկերական հրատապ խնդիրներու հնոցին առջև որ շարունակ կ'եռայ ու կ'մխայ, Տէրութիւններն ահաւոր բանակներ կ'պահէն կանգուն, առասպելական տուրքեր կ'գանձեն անդուլ, հեռաւոր արշաւաններ կ'կազմեն շարունակ՝ գաղթականութեան և վաճառականութեան սահմաններն ընդարձակելու փառամոլութեամբ, ո՞վ կ'վճարէ իր արիւննին ու դրամով ազգաց օրինաց բռնաբարման համար, եթէ ոչ ժողովուրդն, որ սակայն այնքան ստիպողական ներքին պէտքեր ունի հողալու, այնքան տնտեսական, կրթական, քաղաքական պահանջներ ունի կատարուած տեսներու։

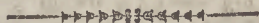
* * *

Գլխաւորապէս Անգլիա յաջորդական վերանորոգումներու հետամուտ՝ 1884ին ջնջեց մի քանի հնօրեայ ընկերային և քաղաքական անիրաւութիւններ։ Պ. Ալատսգօնի՝ իր առաջին պաշտօնէին նախաձեռնութեամբ՝ ընտրական իրաւունքը կ'ընդարձակի, համաձայնութիւն մը կազմուելով հասարակաց և վերին խորհրդարաններու մէջ՝ երեսփոխանական ակտներու վերաբաշխման մասին, և ժողովրդային բաւական ծանր յուշմանց ներգործութեամբ՝ որ կ'սպառնար խորտեքու ժողովն իբրև անպէտ ջնջել կամ այլակազմել։ Խորհրդարանի ատենան ելան նաև առանց վերջնական լուծումն գտնելու Լոնտօնի քաղաքապետական դրութիւնը վերակազմելու, ծովու վրայ ստացուածք և կեանք ապահովելու, Սկոտլիոյ երկրագործներու իրաւունքն՝ Իրլանտացի հողագործներու տրուած արտօնութեանց նման՝ ընդարձակելու համար օրինաց ծրագիրներ։ Իսկ Անգլիոյ քաղաքներու և գիւղերու մէջ աղքատ ընտանեաց տուները քննելու մտք կազմուած մասնաժողով մ'իր տեղեկագիրը տալով՝ յուսալի է որ օրէնսդրական կարևոր տնօրէնութիւն մը լինի աղքատին բնակարանն առողջապահիկ կանոնաց համեմատ շինելու։ Անգլիոյ և իր դաղթականութեանց մէջ տիրած թոյլ յարաբերութեանց

խնդիրն ինկատի առնելով՝ նորակազմ ընկերութիւն մը ջատագովեց Գաղթական Գաշնակցութիւն մը կազմելու առաջարկն, որով գաղթականներն իրենց տեղական գործերն անկախօրէն պիտի տնօրինեն, իսկ հանրական շահուց պաշտպանութիւնը Գաշնակցական Խորհրդի մը վերատեսչութեան պիտի յանձնուի։ Կառավարութիւնն՝ որ այս միջոցաւ գաղթականութիւնները մայր երկրին պիտի կապէ, ըստ սկզբան ընդունած է այդ առաջարկը, բայց դեռ գործադրութեան եղանակը չէ որոշուած։ Իրլանտացիք՝ ազարակային օրինաց օգուտներն անբաւական համարելով՝ միշտ կ'ըողբեն Անգլիոյ բռնակալութեան դէմ և Պ. Բարնէլի առաջնորդութեամբ իրենց անկախութեան խորհուրդները կ'տածեն, որոց յաջողութիւնն ուժանակի և Ֆէնիաններու գաղտնի դաւադրութեանց մէջ կ'փնտռեն։ Պ. Կլաւտոնի արտաքին անօրոշ ու երերուն քաղաքականութեան վնասարեւ արդիւնքը հետզհետէ կ'հաստատուի թէ՛ Եւրոպայի, թէ՛ Եգիպտոսի, թէ՛ Սուտանի, թէ՛ Աստրալիոյ, թէ՛ Ահրոնական Ասիոյ և թէ՛ Հնդկաստանի մէջ։ Իր շնորհիւ Անգլիոյ յարաբերութիւնները Գերմանիոյ հետ կ'ձկտին. Եգիպտոսի տեղական գործերը կ'խառնակին երկդիմի դիւանագիտութեամբ, և մանաւանդ Սուտանի մէջ ծագած ապստամբութեամբ, որու վերայ Բրիտանական կառավարութիւնը կ'հրամայէ որ Սուտանն Եգիպտոսէն անջատուի և ապա Կորտոն զօրավարը կ'ուղարկուի ի Խարդում որպէս զի բնակիչներն ու պահապան զօրքն ազատէ։ Բայց Օսման Տիկմա Սուտանի արեւելեան կողմէն կ'սպառնայ Եգիպտական զօրաց, որոց օգնութեան կ'փութայ հասնիլ Պէքը փաշա, բայց մազապուր կ'աղատի իր զօրագնդին բեկորներով։ Վերջէն Արէհամ զօրավարն Անգլիական զօրք կ'փորձէ ապստամբները զտկել և էլ Տէպի և Դամանիէտի յաղթութիւնները կ'տանի, առանց ձեռք կարկառելու Կորտոն զօրավարին որ Խարդում հասնելով ինքզինք պաշարուած կ'տեսնէ Մէհալի զօրքերէն։ Անգլիացիք կ'սկսին սաստիկ դանդաղել այդ անարդիւն զինական շարժումներուն դէմ և Կորտոն զօրավարին ազատութեան համար բողոքները կ'աւելնան, այնպէս որ Կառավարութիւնը վերջապէս եօթն հազար զօրքով կ'ուղարկէ Ուոլսլի զօրապետն, որ Նեղոսն ի վեր անհնաբին դժուարութեամբ կ'չարունակէ արշաւանը դէպ ի Խարդում և կ'հասնի Քորտի, իր բանակին մի մասն անապատէն և միւսը Նեղոսէն ուղղելով դէպ ի պաշարեալ քաղաքը։

Եղիշոյտոսի դանձալին վիճակին դարման բերելու մտօք Անդ-
րիոյ և Ֆրանսայի մէջ գոյացած համաճայնութեան վրայ լոնտօն
գումարուած Դեսպանախորհուրդն աղարդիւն կ'մնայ, և լորտ
Նորթայրուք իբրև քննիչ կ'ղրկուի Եգիպտոս՝ որպէս զի երկրին
վիճակին վրայ տեղեկագրէ: Այս տեղեկագրին համեմատ՝ նախ
Անգլիա կ'դադրեցընէ Եգիպտական սպարտուց գլխավճարը,
գործողութիւն՝ որ ապօրէն կ'դատուի, և ապա նոր առաջարկ-
ներ կ'ներկայէ մեծ Տէրութեանց փոխառութեամբ դրամական
տագնապին վերջ տալու մտօք, սակայն այդ առաջարկները նկա-
տողութեան պիտի առնուին երբ Անգլիոյ և Ֆրանսայի մէջ հա-
մաճայնութիւն հաստատուի այդ մասին: Ֆրանսայի Աղագային
Ժողովը՝ Պ. Ֆէրրի՝ առաջին պաշտօնէին՝ առաջարկութեամբ կը
վերաքննէ Սահմանադրութիւնը: Նոր տրամադրութեանց հա-
մեմատ Ֆրանսայի իշխանադուք իրաւունք չպիտի ունենան քա-
ղաքային և զինուորական պաշտօններ վարելու, Հասարակապե-
տութիւնն անբռնարարելի պիտի մնայ, ծերակոյտի ընտրութիւ-
նը պիտի կատարուի գրեթէ ազգային երեսփոխանաց ընտրու-
թեան եղանակին պէս: Թուլօնի և Մարսիլիոյ մէջ ծագած քօլե-
րան չըմկայ քաղաքներն, ինչպէս նաև Ճէնովա, Նարօլի, Բա-
րիլ և Սպանիա տարածուելով բաւական տագնապ կ'պատճա-
ռէ: Ֆրանսա իր գաղթականութեանց չըման ընդարձակելու
համար Ձինական ծովերու մէջ կ'չարունակէ իր պատերազմական
գործողութիւնները, կ'դրաւէ Պորմոզայի Քէլունի քաղաքն և
յառաջ կ'բէ իր յաղթութիւնները Դօնքէնի մէջ, և Ձինաստան
կ'մերժէ Անգլիոյ միջամտութիւնը խաղաղութիւն հաստատելու
մասին: Նոյնպէս Դերմանիոյ մեծ պաշտօնեայն գաղթական նոր
քաղաքականութիւն մը կ'սկսի՝ Անգլիոյ գերիշխանութիւնը հա-
կալուելու ծովերու վրայ և Ալրա Բէքուէնան կ'գրաւէ՝ Նոր-
Աուինէայի ծովեզերքն իր պաշտպանութեան ներքև Խոնլով:
Արևմտեան Ափրիկէի գաղթականութեանց մասին կազմուած
նոր Դեսպանախորհուրդը Պիզմարգ իշխանին՝ նոր քաղաքակա-
նութեան հետեւանքն է: Քօնկոյի աւազանը համազգային վաճա-
ռականութեան առջև բաց կ'հրատարակուի քսան տարուան
համար: Իսկ երեք Ապսերաց տեսակցութիւնն ի Սքիրնիէվիչ՝
Գերմանիոյ, Աւստրիոյ և Ռուսիոյ մէջ տիրած նիզակակցութեան
կապերը կ'ամրապնդէ: Յաջող արտաքին քաղաքականութեան
մէջ՝ Պիզմարգ իշխանը գծաւարութեանց կ'հանդիպի ներքին
գործոց մէջ: Ազգային ժողովին ընտրութեանց արդիւնքն իրեն

նսկստաւոր չլինիր, ընկերհաշտական տարրն աւելի կ'ըզօրանայ ժողովին մէջ և ստէպ իր ծրագիրներու դէմ տրուած քուէները կ'հաստատեն որ մեծամասնութիւնը միշտ իրեն հետ չէ: Ռուսիա իր աշխարհակալական ընթացքը կ'շարունակէ Վեդրոնական Ասիոյ մէջ, օգուտ քաղելով երեք կայսերաց դաշնակցութենէ, Անգլիոյ ներքին և արտաքին դժուարութենէ և մանաւանդ Պ. Կլատսդօնի երկայնամիտ և անչքահայեաց քաղաքականութենէ, այնպէս որ՝ մինչդեռ Ա. Ֆրանստանի սահմանադրութիւնը որոշելու պաշտօն ունեցող Անգլիացի պաշտօնատարներ կ'ուղեւորին որոշեալ վայրը, Ռուսիա Հերադ քաղաքը գրաւելու կ'պատրաստուի՝ առարկելով որ այդ քաղաքին ժողովուրդն իր հայրախնամ իշխանութեան ներքեւ մտնելու կ'փափաքի: Թորքիա իր ներքին բարեկարգութեան դործերով կ'զբաղի. հաղորդակցութեանց միջոցները կ'աւելցընէ, դանձային վիճակը բարւոքելու և իրաւամբ կ'պահանջէ Պէրլինի դաշնադրին իրեն վերաբերող մասերուն դործադրութիւնն. իսկ Եւրոպական միւս փոքր Տէրութիւնները նշանակութեան արժանի բան մը չեն ներկայեր, ի բաց առեալ պաշտօնէական դիփոխութիւններ, որոնք մանաւանդ Սպանիոյ և Պելժիոյ մէջ բաւական ազմուկ ու չփոխ կը հանեն և յետադիմական գաղափարներու յաղթանակը կ'հռչակեն: Ընտրական բուռն պայքարէ մ'ետք՝ հաստրակապետական և հանրափարական (démocratique) կուսակցութեանց մէջ՝ վերջապէս Քլիվլէնտ, Նիու-Եօրքի կառավարիչը՝ Միացեալ-Նահանգաց նախագահ կ'ընտրուի՝ միւս հաւանական ընտրելոյն՝ Պ. Պլէյնի պարտութեամբ: Նոր Նախագահի ընտրութեամբ կը գուլակուի որ տնտեսական և դանձային զանազան բարւոքումներ ի գործ պիտի դրուին և աղատ փոխանակութեան սկզբունքը պիտի պաշտպանուի. բայց այս ստոյգ է որ Պ. Քլիվլէնտի քաղաքականութիւնը հաշտարար ըլլաք մը պիտի ունենայ և հարաւային ու հիւսիսային նահանգաց մէջ տիրած օրինական և այլ խարութիւններ պիտի ջնջուին:

ՄՈՒՐԱՅԻՆ

Ձմրան տոգոյն երեկոյ. բնութիւն սղայ տխրասոյզ,
Սուլէ քամին բքաշունչ, ս'հ, դողըլըլայ հիւզն անլոյս . . .
Եւ փողոցներն դղրդեն կառաց արագ արշաւանք՝
Յորըս բաղլի զաւակունք ընկողմանած զուարթորակ
Սուրան ի ծոց հեշտանաց՝ ծաղրելով ցուրտն ու քամին,
Պատուհասներն աղքատին . . . :

Դիմեն հոն ուր բիւր ջահեր ճառագայթեն գեղանշող,
Ծխանք բոցով ճարճատեն եւ սեղանն է լի ու ճոխ.
Եւ ուր չուէի արձագանգ հոգեոց տրտում սոսափիւն,
Այլ թրթրոան ի դաշնակ դիւթիչ մատներ գեղուհւոյն՝
Տեղալ ցնորք ու երաղ յայն հոգիներն հեշտական,
Ոյք վիշտ, արցունք չունեցան . . . :

Երթան, աւաղ, չտեսնեն այն չըւառն որ մութին մէջ
Կքած ցրտէն սարսըւայ, չլսեն ձայնն որ անվերջ
«Ողորմութիւն» մըմնջէ, նաեւ աղօթք, մաղթանք բիւր.
— Թէպէտ թշուառ հոգւոց ձայն լոկ անէծք է, անէծք հուր . . . —
Երթան . . . լսեն չուկներ, միայն քամին հեծեծէ,
Եւ Մուրացիկն արտասուէ . . . :

Դիմէ հիւզակն որ, խարխուլ, սարսի հողմէն այսահար.
Շիջեւանք՝ պլլալայ հոն հողէ կանթեղն իւղասպառ.
Ձերդ առկայծ յոյսն որ մարի այն հողւոց մէջ որ սգան,
Եւ չիք կայծ մ' հուր, այլ մոխր . . . միայն սրտերն հոն մխան . . .
Նօթի տղեկն «հաց» ճէշ, մի այլ ցրտէն տի սառի,
Խեղճ հօր սիրտն ալ արիւնի . . . :

Այսպէս իջնեն ի ցուրտ փոս ցրտահարն ու նօթին հէդ,
Միայն երկինք տեսնեն զայս, մարդ ի՛կ անդին պարեն յերգ . . .
Այսպէս փուր մ' հացէ զուրկ՝ թօշին չրթեր դեռ կոկոն,
Ու աչեր տրտմիկ՝ յոյց հանդէպ մռայլ է միշտ հորիզոն,
Դեռ չժմտած նըւաղին՝ շտեսնել զայս աշխարհ մութ՝
Ուր մարդն, ախսոս, չունի դուր . . . :

Ազնուաւիայլ Ատենապէտ ընդհ. ժողովոյ Հոգ. ընկերութեան,

Հոգատար ընկերութիւնն իր հիմնարկութեան հինգերորդ տարեկան չրջանն եւ Տնօրէն խորհուրդս իր պաշտօնավարութեան երրորդ չրջանն աւարտեց 1884 դեկտեմբեր ամսուն վերջը: Տնօրէն խորհուրդս ուրախ սրտիւ կ'ներկայի Ձեզ այսօր սոյն երկամեայ չրջանի տեղեկագրով, չրջան՝ որ այնքան ազգային կրթութեան համար արդիւնաւոր եւ օգտակար, նոյնքան ընկերութեան համար պատուաբեր եւ յաւէտ յիշատակելի նկարագիրն ունի: Թէպէտ Տ. խորհուրդս պարտաւոր էր՝ ըստ Վանոնազրի՝ նախորդ երկու չրջաններու տեղեկագիրները զատ զատ ներկայել, սակայն Ազնիւ Ընդհ. ժողովոյդ մէկ որոշումն, որ բանաւոր պատճառներու վրայ հիմնուած էր, այնպէս տնօրինեց որ երկամեայ դործողութեանց միահամուռ տեղեկագիր պատրաստուի: Սոյն պատճառներու գլխաւորն էր Ս. Հռիփսիմեան վարժարանի վերաջինութիւնն, որու առթիւ Տնօրէն խորհուրդս ունէր կատարել իրեն բաժին ընկած պարտաւորութիւններ եւ սոյն տեղեկագիրն մէջ ամփոփել:

Խորհուրդս գործութեամբ սրտի կ'յայտարարէ որ այդ պարտաւորութիւններն իր կարողութեան չափով կատարելու յաջողած է, միշտ Ազնիւ Ընդհ. ժողովոյդ անդնշատելի աջակցութեամբն, եւ եթէ Հոգ. ընկերութեան յատուկ սովորական գործերու հետ կ'անսնուին տեղեկագրիս մէջ ի նպաստ կրթութեան մեծ ու կարեւոր դործողութեանց համառօտ յիշատակութիւնն, այդ ամեն իրողութիւններէն յառաջ եկած փառքն աւելի կ'արտաւիայլին կրթասէր եւ հայրենասէր անձերու վրայ, որոց ազնիւ զգացմանց թարգման եւ բարի դիտաւորութեանց դործակատարը լինելու պատիւն ունեցած է Տ. խորհուրդս: Եւ ստուգիւ՝ մեծ բարեբաղդութիւն մ'էր Տ. խորհրդոյս որ ազգային կրթասիրական նշանաւոր ձեռնարկութեան մը, այս է՝ Ս. Հռիփսիմեան վարժարանի վերաջինութեան միջոցին կ'վարէր պաշտօն մ'որու չնորհիւ կարող եղաւ իր բոլոր բարոյական ոյժը նուիրել այդ ձեռնարկին եւ իր դրամական դուզնաքեայ այլ ջերմագին գործակցութիւնը չխնայել:

Այսպէս տեղեկագրիս բնագէտ երկու մասի պիտի բաժնուի: Առաջին մասն կ'պարունակէ Հոգ. ընկերութեան վերաբերող դործողութեանց համառօտ պատկերն ու հաշիւներն. երկրորդ մասն Ս. Հռիփսիմեան նորաչէն վարժարանի պատկանող դործողութեանց նկարագիրն ու հաշուեցոյցները:

Ա. — Արդ՝ Տ. խորհուրդս իր պաշտօնին երկամեայ շրջանին մէջ ջանաց ոչ միայն ընթացիկ գործերը տնօրինել՝ հարկ եղած ժամանակ գումարուելով, այլ եւ նուէրներն ու բաժինները ժամանակին հաւաքել տալ եւ Ընկերութեանս դրամական վիճակն արդիւնաւորել, միշտ անտես չառնլով անոր նպատակին գործադրութիւնը:

Ըստ սովորութեան Տ. խորհուրդս Ծննդեան եւ Զատիկի տօներուն առթիւ 1883ին թէ՛ Ս. Հռիփսիմեան եւ թէ՛ Ս. Մեսրոպեան վարժարանաց 140ի չափ աղքատիկ մանկանց զգեստեղէնն եւ այլ ազանելիքն հոգաց, ինչպէս նաեւ Ս. Հռիփսիմեան կարօտ սանուհեաց գրական բոլոր պիտոյքն երկու տարուան մէջ, ինչպէս հաշուեցոյցին մէջ կ'երեւի: Սակայն 1884 տարուան շրջանի մէջ՝ ըստ որոշման Ազնիւ Լ'նդհ. Ժողովոյդ, Տ. խորհուրդս արժան չդատեց զգեստեղինաց համար նոյն ծախքը ըստանձնել: Հոգ. ընկերութիւնն աղքատիկ մանկանց զգեստեղէնը հոգալով՝ երկու նպատակ ունէր՝ մին բարեգործական եւ միւսը կրթասիրական, այսինքն՝ ձեռք կարկառել թշուառութեան եւ այնպիսի վիճակի մէջ դնել աղքատիկ մանկտին որ վայելուչ զգեստի պակասութիւնը պատճառ բռնելով կրթութեան օգուտներէն չզրկուին: Բայց Տ. խորհուրդս նախ՝ ցաւօք սրտի դիտեց որ իր բարեսիրական դիտաւորութիւններն ոչ միայն չարաչար կ'գործածուէին եւ նոր ու անպատեհ պահանջումներու առիթ կ'տային այնպիսի ծնողաց որ՝ թէեւ կարող, կ'դժկամակէին հայթայթել իրենց դաւակաց պիտոյքը, այլ եւ նկատեց որ չեն գնհաւհատուիր իր բրած զոհողութիւններն, որ կարծես թէ անհոգութեան եւ ծուլութեան տեղի կ'տային: Երկրորդ՝ չատ աղքատիկ փոքր օրիորդներ Ծննդեան եւ Զատիկի մօտ օրեր վարժարան կը դիմէին օղորմելի հազուստով, իսկ իրենց նոր զգեստները ստանալէն ետեւ հազիւ մի քանի չաբաթ կ'շարունակէին յաճախել դպրոց եւ ապա ամիսներով բացակայ կ'դնուէին, այնպէս որ Ընկերութիւնը վշտագին կ'դիտէր որ իր կրթական նպատակին բոլորովին հակառակ արդիւնք կ'ունենար իր բարեգործութիւնն: Այս անպատեհութեան առաջն առնլու համար Պատ. Ընդհ. Ժողովդ սկսաւ ընտրողութեամբ շարժիլ եւ հոգածել միայն այն աղքատիկ սանուհիներն որ իրենց ջանասիրութեամբ եւ անընդհատ ներկայութեամբ քաջալերութեան արժանի էին, եւ այսպէս օգնութեան ճշմարտապէս կարօտ եւ համեստ ընտանեաց նպաստել, արժանիք եւ աշխատասիրութիւն վարձատրել եւ ան.

ուղղակի աջակցիլ կրթութեան ծաւալման: Եւ իրօք այս կ'սլա-
հանջէ նաեւ լուրջ ողորմասիրութիւն մը:

Ընկերութիւնս թէեւ այս շրջանի մէջ ունեցաւ արտասովոր
ծախքեր, բայց եւ այնպէս իր դրամական վիճակը գոհացուցիչ
է: Վասն զի՝ ինչպէս հետագայ հաշուեցոյցները կ'հաստատեն,
607 մէճիտ ծախք ընելէն ետեւ՝ կարող եղած է չահու տրուած
գումարն աւելցընել:

Բ. — Արդէն Ս. Հռիփսիմեան վարժարանի վերաշինութեան
գործն աւարտելու վրայ էր՝ երբ Պատ. Ընդհ. ժողովոյդ որոշ-
մամբ եւ աջակցութեամբ Տ. Խորհուրդս պատրաստուեցաւ պարտ
ու պատշաճ տնօրէնութիւններն ընել, որպէս զի նորաչէն վար-
ժարանին բացման հանդիսին գործակից դռնուի: Այդ գործա-
կցութիւնն այնքան եռանդաւորն սիրով ըստանձնեց Հոգ. ընկե-
րութիւնն որքան որ Հայ օրիորդաց համար կանգնուած հոյակապ
վարժարանը պարտ կ'դնէր կանանց վրայ անդուլ գործելու եւ
վեհանձն բարերարներու, առատասիրտ նուիրատուներու, ա-
մեն պաշտօնական եւ անպաշտօն գործունի ազգայնոց եւ մա-
նաւանդ մեր Գեր. Ս. Առաջնորդ հօր ցոյց տուած աշխատասի-
րութեան գեղեցիկ օրինակին հետեւելու: Ուստի Նորին Արքազ-
նութեան նախագահութեամբ նիստ կազմելով Տ. Խորհուրդս
Պատ. Ուսումնական Խորհրդոյ հետ Խորհրդակցելէ ետեւ՝ որոշեց
իրեն բաժին ընկած գործերը կատարել, Նախ հրաւէր կար-
դաց Ազնիւ Արթասէր ընկերութեան, որ յօժարաւորով յանձն
առաւ գործակցիլ, իր կողմէ եւս զանազան ձեռագործներ պատ-
րաստել եւ պէ-ճէի բոլոր կարգադրութիւնն ընել: Ասլա՝ Տ. Խոր-
հուրդս Հռիփսիմեան վարժարանի Ազնիւ Հոգաբարձուհեաց հա-
մաձայնութեամբ Հռիփսիմեան սանուհեաց ասղնեգործութեան
բազմազան իրեր շինել տալու համար կարեւոր նիւթերը հայթայ-
թեց: Եւ որպէս զի հանդիսին աւարտումէն ետք աշակերտուհիք
փոխադրուին նորաչէն վարժարանն՝ Տ. Խորհուրդս 100էն աւե-
լի նոր գրասեղաններ շինել տուաւ, ինչպէս նաեւ դասատուաց
10ի չափ գրասեղաններ ու այլ եւ այլ կարասիներ, նոյնպէս պատ-
րաստեց պատուհաններու վարագոյրներ, եւ այլն:

Տեղէկաբոյն նպատակէն դուրս է մանր նկարագրել Արթասէր
Ընկերութեան ազնիւ անդամոց եւ մեր պաշտօնակիցներու սրտե-
ռանդն ջանասիրութիւնն ու բարի գործ մը կատարելու գիտա-
կցութիւնն՝ որով ամեն աշխատութիւն կ'թեթեւնար: Նորաչէն

վարժարանի բացման հանդիսաւոր օրուան պարագաներն եւ ընդհանուր խնդակցութիւնն ամենուն մտքին մէջ կենդանի են: Գիտէք, Ազնիւ Ատենապետ, թէ՛ որքան չքեղ եւ արդիւնաշատ եղաւ հանդէսը, թէ՛ ինչպէս վսեմ հաճի Նաչիտ փաշա, մեր բարեխնամ կուսակալն, իր սովորական գովանի մարդասիրութեամբ պատուեց ու քաջալերեց այդ հանդէսն, ինչպէս ժողովուրդը արտադին խնդութեամբ եւ վեհանձն առատասրտութեամբ իր նուէրները չփնայեց:

Իսկ երախտագիտութիւնը պարտ կ'դնէ մեր վրայ՝ թէ՛ հանդիսին առթիւ եւ թէ՛ յօգուտ նորաչէն վարժարանի եղած զանազան նուէրները յիշատակել համառօտ, հրապարակաւ չնորհակալութիւն յայտնելով մասնաւորապէս Ազնուաւիայլ Տիկին Հռիփսիմէ Կոստանդեանի՝ որ բիւրեղեայ չքեղ եւ մեծազին ջահ մը չնորհեց, Ազնուաւիայլ Տիկին Լուսի Բարապեանի՝ որ ութ հատ աշխարհացոյց ընտիր տախտակներ նուիրեց, Ազնիւ Տիկին Մարիցա Զէքքիւնիի եւ Տիկին Շիլիի՝ որ պաշարին համար զանազան իրեր ուղարկեցին, ինչպէս նաեւ Մեծ Մկրտիչ Ասատուրֆի՝ որ զրեթէ 30 ոսկւոյ արժողութեամբ այլ եւ այլ գեղեցիկ առարկաներ նպարգեւեց: Յիշատակութեան եւ ոչ նուազ շնորհակալութեան արժանի են զանազան ազնուախոհ անձինք, ինչպէս Պարոնայք Յ. Կոստանդեան, Տիօեէնի, Ռիկօ, Սրէրքօ, Հօմէր, Քսենօբուլօ, Սօլարի, Արսատուրիտի՝ որ յօգուտ պաշարի այլ եւ այլ նիւթեր նուիրեցին: Իսկ վսեմ Ապրօ Սահակ Էֆէնտին ի յիշատակ օր. Տիրուհի Գ. Ապրօեանի նուիրեց գեղեցիկ զրազարան մը, եւ Մեծ Թագուոր Էֆէնտի Սպարթալեան նորաչէն վարժարանի թանգարանին համար մեծ եւ փառաւոր մատենադարան մը:

Տնօրէն խորհուրդս թիւրիմացութեան տեղի չտալու համար արժան դատեց Հոգ. ընկերութեան հաշիւը զատ եւ հանդէսէն դուրսացած արդիւնքին հաշիւը զատ պատրաստել: Վերջին հաշուեցոյցէն կ'երեւի որ պաշարի հասոյթը կ'հասնի ընդ ամենը 11.543 արծաթ մէճիտի, գումար՝ որմէ ծախքը հանելով մնացած 136 մէճիտը պիտի գործածուի վարժարանին ուրիշ կարեւոր կառասեաց գնման համար:

Ազնուաւիայլ Ատենապետ, ահա՛ այս տեղ կ'վերջանայ Տնօրէն խորհրդոյս տեղեկագիրն, ինչպէս նաեւ եռամեայ պաշտօնին չրջանը: Սոյն տեղեկագիրը Պատ. Ժողովոյդ նկատողութեան կ'ենթարկէ, մատուցանելով նաեւ իր հրաժարականը: Սակայն ունի վերջին պարտաւորութիւն մ'եւս կատարել, այս է՝ կրկնել

իր ջերմագին շնորհակալիքը Հող. բնկերութեան սատար գտնուող ամեն բարեսէր տիկնանց եւ արանց, նոյնպէս Աղնիւ կրթաւէր բնկերութեան, Պատ. կարգադիր յանձնաժողովի անդամաց եւ ամեն այն աղնուասիրտ աղքայնոց որ Հռիփաիմեան վարժարանի բացման հանդիսին շքեղութեան համար ամեն նեղութիւն եւ զոհողութիւն յանձն առին եւ կրթական հիմնարկութեան ձեռն տու գտնուեցան :

Ի դիմաց Տնօրէն խորհրդոյ

Զմիւռնիա, Ատենապետ Թ.Ա.ԳՈՒՀԻ Թ. ՏԱՄԿԱՃԵԱՆ
1 յունուար 1885: Ատենադպիր ԶԱՐՈՒՀԻ Գ. ՎԱՐՊԵՏԵԱՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌ.

ՀՈՒՓՍԻՄԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՊԱԶԱՐԻ ԱՐԿՂ.

ՄՈՒՏՔ

	ՄԵՃԷՐ
Պաղարէն գոյացած գումար	1,403 17
Պաղարի առթիւ եղած նուէրք	107 8
Վերոյիշեալ 1,403, 17ին տոկոսը	33 10
	1,543 35

ԵԼՔ

	ՄԵՃԷՐ
Դպրոցին համար եղած ծախք	1,406 75
Վերոյիշեալ գումարէն աւելցած	136 60
	1,543 35

ՀՈԳԱՏԱՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԱՐԿՂ

ՄՈՒՏՔ

	Մէճէր
1883 յունուար 1/13 պատրաստ դրամ յարկի .	34 58
Շահու տրուած գումարը	543 62
1882 մայիս 24էն 1883 մայիս 24 12 % տոկոսը	65 23
1883 մայիս 24էն 1884 փետրուար 1 » » »	50
1884 փետրուար 1էն 1884 դեկտ. 31 » » »	66 97
Բաժնեգինք 1883 յունուար — 1884 դեկտեմբեր	300 10
Նուէրք	198 80
Վիճակահանութեան շահ	15
Պաշարէն աւելցած ստակը	136 60
	1,410 90

	Մէճէր
Պահեստի դրամ	800
Պատրաստ դրամ յարկի	3 40
	803 40

ԵԼՔ

	Մէճէր
Ընկերութեան ծախք 83 յունուար — 84 դեկտ. 607 50	
Պահեստի գումար առ Ս. Ս. 1885 յունուար 1էն	800
Պատրաստ դրամ	3 40
	1,410 90

ՊԱՏՐԻԱՐԺԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Հողերնցս Ներսէս Արքայանի վախճանէն ի վեր՝ Պատրիարքական ընտրութեան խնդիրը կ'յուզուէր։ Ազգային օրագիրները մի քանի ընտրելիներու մասին յեղյեղուկ կարծեաց և անհաստատամտութեան ողբալի օրինակ մը տալով՝ հասարակաց միտքը կ'սղտորէին և վերստին ցոյց կ'տային որ անձնական նկատումներէ և օտարոտի ու ազգամիջապահ ներդրածութենէ վեր՝ ազգային կենսական շահուց տեսակէտով չէին նկատեր Պատրիարքական խնդիրն, ինչպէս չէին նկատած Վաթիկիկոսականը։ Կարծեաց և դաւերու այս խառնակութեան մէջ էր խնդիրն՝ երբ մեր թերթը մամուլը ներքեւ եղած միջոցին իմացանք որ Ազգային ժողովը՝ Վարչութեան կողմէ ներկայացուած ընտրելեաց ցուցակին վրայ կատարեր է ընտրութիւնն և քուէից մեծամասնութեամբ Գերապատիւ Յարութիւն Արքեպիսկոպոս Վեհապետեանը Պատրիարք ընտրեր է։ Այս ընտրութեան և նոր Ընտրութեան հանդամանաց վրայ խօսիլ կարելի չէ մեզ՝ ժամանակի սղութեան պատճառաւ, թէ և արդէն Արեւելեան Մահու իր նախորդ մի քանի յօդուածներուն մէջ պատրիարքական ընտրութեան խնդրոյն առթիւ իր թուիքը յայտնած և Ազգին ինչ տեսակ Պատրիարք պէտք է ներկայ փափուկ պարագայից մէջ ցոյց տուած է։ Միթէ Ամենապատիւ Վեհապետեան, որու պատրիարքական հրովարտալը տակաւին չէ ելած, պատրիարքական պաշտօնին պահանջած հանդամանքն ունի՞ թէ ոչ, եթէ պէտք լինի, յաջորդ ամապրով կ'խօսինք . . . :

ՊԱՐԱՀԱՆԴԵՍ

Մարդկային կենաց բաժինը չեն՝ միայն վիշտ ու աղէտ։ Կան ժամեր ու վայրկեաններ ուր մարդիկ ուրախութեան և խնդուութեան քուռն անձուկներ կ'ըզան և կ'տենչան հրճուիլ ոչ միայն պարզ մտերմական յրմանի, այլ և հանրային ասպարիզի վրայ։ Փամանակն, այս ուղղու համագեղը, կ'դարմանէ խոր ցաւեր, կ'դոցէ ծանր վէրքեր և եթէ մեր բնութիւնն աւելի տրտմութեան հակամէտ է քան թէ խնդութեան, կ'ըտնուին սաղայն

ժամեր որ այս վերջինը կ'յաղթանակէ և տարափոխիկ կ'դառնայ երբ մանաւանդ հանրային կերպարան մը կ'առնու։ Եւ արդարեւ մարդկութիւնն ունեցած է և ունի տօներ, հանդէսներ, սպարեր ու երգեր, որոց մերթ նուիրական և մերթ ազգային հանդիսաւոր դրօշմ կ'ընծայէ, և որով սիրաբեր բարեպաշտութեան և հայրենասիրութեան կ'զրգուէ, այնպէս որ իրարու կը մօտենան, զգացմանց և դաղափարներու սերտ փոխանակութիւն մը կ'հաստատուի, քէն, ատելութիւն կ'դաղորին, բարութեան աւիւնը կ'ծաւալի, և ամեն դասակարգի անձեր, ծեր ու պատանի, հարուստ ու աղքատ, զիտուն ու տգէտ խնդութեան նոյն զգացումով համակուած կ'տքնին անցեալն ու ապագան չյիշել և ներկան վայելել իրենց հոգւոյն բոլոր զօրութեամբ։ Յամանակի, բարուց և սովորութեանց համեմատ թէև տարբեր դոյն ու ձև կ'ստանան այս հանդիսաւոր հրճուանաց ցոյցերը, սակայն ամենուն նպատակը նոյն է, մոռնալ պահ մը կենաց բեռն, վերանորոգել հալումաչ կարողութիւններ և ընկերային յարաբերութեանց կապերը սեղմել։

Երբեմն դիք ու դիցուհիք կ'նախագահէին այս չրջանաւոր հանդէսներու, որոց մէջ ծաղիկներ ու փուշեր, զինին ու սէրը, խաղն ու ծաղակը մեծ դեր ունէին, այլ հիմակ քաղաքակրթութիւնն ուրիշ ձև և դոյն տուած է հեթանոսութեան մեղի աւանդած հանդէսներուն, որոց մէջ կ'փայլին հանճար, արուեստ, շնորհ ու գեղեցկութիւն իրենց այլազան հրապոյրներով։ Թէև փառազարդ ու լուսավառ սրահներու մէջ այլ ևս չեն ճեմեր Աստղիկներ, Հերաներ և Հեղինէներ, թէև հոն Ապողոններ, Պալլասներ ու Պարիսներ չեն երևիր, սակայն կան երկնային ցուլացմունք, կայ մարդկային սիրտը ներդաշնակութեան կոհակնելով ողորդը երաժշտութիւն, կան սոխակին անուշ ու մեղամաղձիկ դալայլիկը, կրից այլայլութիւնն և որոտմունքն արտայայտող թրթռածայն գուսաններ, կան հոգւոյն յուզմանց յայտարար՝ մերթ յուսատու և անորոշ, մերթ մրրկալի և հոլաթե շարժումները գծող թեթևոտն ու խանդալի պարորդներ։

Սակայն բարեկենդանի ուրախութեան օրերը՝ Քրիստոնեայ աշխարհի յատուկ, ունին իրենց մասնաւոր յատկանիւշ ու ժողովրդային բոմբիւն։ Թէև Վենետիկ և Հռոմ տիպարներ են բարեկենդանի խաղերու և աննման հանդէսներու, բայց ետ չեն մնար և ուրիշ Եւրոպական քաղաքներ այս մասին, և Զմիւռին ալ ունի իր զիմակներն, իր խաղերն, իր հանդէսներն, իր պա-

րեքն ու յիմարութիւններն, որ մէկ երկու շարաթ զանազան հասարակութեանց մէջ կ'շարունակուին՝ մինչև որ ապաշխարութեան դուռն բացուի:

Բայց Հայոց կողմէ մերթ ընդ մերթ տրուած պարահանդէսներ իրենց յատուկ դրոշմն ու համբաւն ունին: Եթէ ոչ արտաքին զեղապանծ չքեղութեան, մարդավարական նորելուկ և ձևապաշտական նրբութեանց և ընտրելագոյն ճաշակագիտութեան հանդէսներ, գէթ բնական և վայելուչ պարզասիրութեան և տեսակ մ'արեւելեան պերճութեան և քաղցրութեան շրջաններ են: Այս յատկութիւններն երեցան և այս տարի ի նսպատ Աղքատասիրաց Ընկերութեան տեղի ունեցած պարահանդիսին մէջ:

Բարեք ընելու միջոցները թէև բազմադիմի, ժամանակիս նորագոյն հնարն է մարդոց զբօսելու եռանդն ի գործ ածել բարեգործական նպատակներու համար: Քաղաքիս բարեհամբաւ Աղքատասիրաց Ընկերութեան Տնօրէն խորհուրդն, այս անգամ չէ թէ օտարներու սրահն, այլ Հախիմսման նորաչին վարժարանի մեծ ու հոյակապ սրահին մէջ ի նսպատ սոյն Ընկերութեան պարահանդէս մը տալ որոշելով՝ համաձայնութեամբ Աղքային վարչութեան Պատուարժան Տնտեսական խորհրդոյ, կարևոր նախապատրաստութիւններն եղան: Հարկ էր կահել ու զարդարել այդ սրահն ու յարակից սենեակներն որ գրեթէ մերկ էին ամենէ պիտանի կարասիներէ: Պատուարժան Տնտեսական խորհրդոյ թախանձադին հրաւէրին վրայ՝ Հոգատար Ընկերութեան Ազնուաւայլ Տիկնայք յանձն առին պատրաստութեանց այն բաժինն որ կահաւորման և զարդուց կ'վերաբերէր: Մի քանի օրուան մէջ՝ աջակցութեամբ Պատուարժան Տնտեսական խորհրդոյ և Աղքատասիրաց Պատուարժան Տնօրէն խորհրդոյ՝ ամեն ինչ կազմ ու պատրաստ եղաւ և մտից տոմսակներն՝ որ ընտրողութեամբ կ'ծախուէին, գրեթէ սպառեցան, այնքան մեծ էր Հայկական պարահանդիսին ներկայ գտնուելու եռանդն ու խանդը:

Հանդիսին ծրագրին համեմատ՝ առաջին պարը պիտի սկսէր յունուար 29, երեկոյեան ժամը 10ին: Բայց ժամն 9 էր, գիշերը մութ, անձրևոտ ու տղմուտ, և սակայն արդէն հանդիսավայրը ամենող փողոցները սկսած էին կառաց անիւներու մեծադղրդղլըմամբ դղրդիլ, և օդը կ'հնչէր մօթակներու շառաշմամբ և կառավարաց խառնաձայն աղաղակներով: Իսկ հետեւակ հանդիսականը հագիւ կրնար ընդունարեւ՝ լամպարներու աղօտ ու երերուն նշուկներուն շնորհիւ՝ արագաշարժ կառքերու մէջ՝ սպիտակ մուշ-

տակներով ծածկուած խորհրդաւոր իրաններ, և նրբաթել, երփներանգ շղարշներու ներքե նազելի գլուխներ, որոցմէ ցուլացած աղամանդեայ շողերը դժուար էր գանազանել՝ գրեթէ ի միման՝ ականողեաց կայծերէն։ Հանդիսականաց այս թափօրը կ'հասնէր և կ'խռնէր հոյաչէն վարժարանին փողոցն՝ երկար կառային գլիծ մը յօրինելով։ Իսկ դէս ու դէն երեցած ջահերու երկայն բոցերը հրաւէր կ'կարդային ի հեռուստ այդ կառաց բաւզին մէջ մոլորած քայլերուն որ անհամբեր էին փորձել իրենց ոյժն ու հնարքն այն գեղափայլ սրահին ոլորտն որու լուսամուտ ներքէ շուրջ արձակուած շառաւիղները թօնուտ ու խաւարային միջնորոտին վրայ, ինչպէս նաև երաժշտական խմբին հեռաւոր որոտումն՝ դիւթական երևոյթ մը կ'ընծայէին հոյակապ շէնքին։

Արդարև ներքին չքնաղ տեսարանը հանդիսականին երևաւ կայած փայլն ու գեղեցկութիւնը կ'գերազանցէր։ Աւրժարանը՝ լուսութեան, հանդարտութեան և աշխատութեան այս սրբափայլը, կարծես թէ հմայութեամբ մ'աղմկալի և բոցափառ պարտէզ մ'էր դարձած՝ որու կանոնաւոր և վայելուչ կարգադրութեան և զարդուց տնօրէնութեան մէջ արհեստագիտի մատն և Հողատար Ընկերութեան ազնիւ Տիկնանց կիրթ ճաշակի և ընտրութեան նշանները կ'երևէին։ Հանդիսավայրին մեծ դրան երկու կողմն կ'ծածանէին Օսմանեան դրօշակներ դափնեայ կամարներու վրայ, որով զարդարուած էին նաև գետնաբարկի սենեակները։ Աերպ մը ծառաւէտ ուղի մ'էր բալն, որու երկու կողմերը միանալուց տունկեր, ծաղկանց թաղարներ ու փունջեր՝ լուսացայտ կաուցներու և ճաճանչագեղ աշտանակներու առատ նշոյներովն ողողուած՝ կ'երկնային մինչև երկթև սանդուղներն՝ ուսկից հանդիսականներէն ոմանք երաժշտութեան սրտաթուշտ որոտումներէն և պարորդներու զուգաշարի քայլերէն հրապուրուելով՝ կը փութային վերնասրահը, մինչդեռ այլք վարի սենեակները կը ցրուէին խնդաղին՝ ուր արդէն խաղաղասէրներ ոսկիներու զուգակիծ կոյտերու առջև՝ լաւ ևս ունէին փորձել Բաղդը քան Թերփսիգոր դիցուհին։ Մեծ դրան մօտ՝ սևաթոյր գգեստ և սպիտակ ձեռնոցներ հագած՝ չքակիր պատանիներ՝ իբրև թիւթեռնիկներ՝ միշտ արթուն և շարժուն, երբ հեռուն կ'իտաւոյսին կ'ընդունարէին նորեկ հիւրուհիներ, որ միմին կառքերէն կ'ընէին, ինչպէս աստղեր ամպերէն, թեթևակի կ'վազէին որ ընդունին այդ հիւրուհիներն և իրենց թևը դողտրիկ և աղնիւ քաղաքավարութեամբ ներկայելով կ'թռչէին դէտ ի վերնասրահը՝ հեշ-

տալուր չըլին և հոտաւէտ բոյր թողլով օդին մէջ, և չմոռնալով շեշտակի ակնարկ մը նետել այն հայելիին մէջ որ՝ իբրեւ նախանձոտ պահակ՝ սանդղին ճակատը դրուած՝ կարծես կ'հպարտանար և կ'յուզուէր քանի կ'ընկրեկէր հետզհետէ նազելի հասակներ, գեղահներ ու ականանիչ գլուխներ, շնորհալի և նրբին իրաններ, կարապնադոյն և լուսավայլ ուսեր ու թևեր, քնքուշ, գեղակոր ու օգտապար ոտներ:

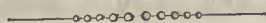
Սակայն շատ աւելի փառաւոր ու չքնադ տեսարան մ'է կը ներկայէր վերնասրահն, որու ճակատը ծաղկեայ չըջանակի մէջ կ'փայլէր մեր Վեհափառ Սուրբանին պատկերն: Ահադին սրահին շուրջն ու անկիւնները կախուած հայելիներ կ'պատկերէին և կարծես թէ՛ դիտող իմաստասիրին աչքին կ'յօրինէին մարդկային յարաշարժ, այլազոյն և տարազէմ ստուերներ, որոց գեղածուփ կոհակները սակայն մարմնային չըջանակի մը մէջ անդուր կ'դառնային եռանդադին, ինչպէս կ'դառնայ կեանքը մշուշներու և լոյսերու, երազներու և իրականութեան մէջ: Առատ մրտենիներու և դափնիներու ոստեր պատերուն վրայ օձապտոյտ սողոսկելով՝ նրբածիլ շամփրակներ կ'կազմէին, այնպէս որ սրահը նկարագրեղ և ծաղկաւէտ երևոյթ մը կ'ստանար: Չմրան մէջ կ'ծաղկէր դարձնն, անդգալի գործելով արտաքին տամուկ և ցրտաշունչ՝ հոյն, ինչպէս անտես կ'անցնին ռեհանն ու մեկոնը, փուշն ու տատասկը սիրավառ վարդերու, սրտայոյզ յաամիկներու և համրոյր մանիշակներու մէջ: Բազմաճղի ահաւոր բիւրեղեայ ջահ մ'ը բոլորակ լամպարները ծիրանի, կապոյտ ու կանաչ շողեր ցղաղընելով կ'մրցէին այն շնչաւորներու ծիածանին հետ, որ իբր չողչողուն ամպերու մէջէն՝ բարձրաւանդակի մը վրայ անտեսանելի երաժշտական նուագարաններէ ելած որոտընդոստ եղանակներու համեմատ՝ մերթ ֆալի մը բոլորակին մէջ զոյգ զոյգ կ'սուրային, կ'փոթորկէին, կ'օդավարէին, մերթ ֆուռայի մոլար ոստումներով կ'գծէին երկրի վրայ քամածին ձևեր և թերեւս սրտի մէջ նկարներ և ուխտեր, մերթ ֆառէյլի նազելաշարժ և վեհապանծ քայլերով՝ հակապատկերներ կ'յօրինէին, որոց մէջ մարմնոյ և հոգւոյ շնորհալի կամ ապաշնորհ շարժումնք, գէմքի և աչերու թափանցիկ կամ աղօտադին փայլատակմունք՝ երբին լոյսերու ներդրածմամբ, աւելի որոշ կ'երևէին: Ոչ նուազ զարդարուն էին կողմնակի սենեակներն ուր այնքան աղմուկ ու փոթորիկ չսիրող պարորդներ կ'ղլմէին, մտախոհ պար բռնելու կամ հանդիստ լինուելու մտօք, թէև այդ գեղեցկութեան, եւ

քաժշտութեան և պարու ներդաշնակ մերկին մէջ չէր կարելի հանդիստ և անտարբել մնալ, և եթէ ոչ ոտներ՝ սիրտեր ու միտքեր կ'խաղային անշուշտ:

Եւ արդարեւ այս դարնան ծաղիկներու, փալիւլուն դոհարներու և ընդհանուր շարժման մէջ կային նաեւ աշնադէմ անձեր, մտախոհ դուլսներ որ անշարժ չէին: Դիտելու համար մեռաւոր և անշուշտ վայր մը դտնելու անշուշտ, իբրեւ խրտուիլակներ՝ պարրոգներու չըջանին մէջ կ'սպրդէին և թերեւս աւելի մեծ հաճոյք կ'ըզային այլազան հազուստ ու կասուստ, արդ ու զարդ, ձեւ ու շարժում՝ դիտելով և իմաստասիրաբար համեմատելով, քան թէ այն նորընծայ պարողներն որ՝ պարային աւելնով համակուած՝ կ'եղնէին փորձել իրենց ոյժն, և քաջոտն պարուհիներէ մերժուելով՝ զլսիկս կ'քաշուէին: Արդ դիտէին անշուշտ որ հայկական ձեւերու ու շարժումներու պարզութիւնը, հազուստներու պերճութիւնն կ'մրցէին եւրոպական քաղաքավարութեան և ճաշակի նբութեանց հետ. կ'զիտէին որ մէկ կողմէ՝ եթէ ոչ անթերի գեղեցիկութեան, դէթ անուշութեան և արեւելեան համակրելի բնատուր ճրից հրապոյրներ կ'միանային վայելչութեան և կերպ մ'անհոգութեան հետ. միւս կողմէ կանոնաւոր դիմադծութեան և ձեւապաշտական շարժումներ կ'ըրաւէին միտքան սիրտ: Բրտբիոններ և արեւածաղիկներ խառնուած էին յակնթներու և նարդէաներու հետ:

Թէ օտարազգի և թէ հայազգի բարձրադիր անձեր հանդիսին չուք կ'տային: Գաւառիս Ալեւմ. Կուսակալն որ իր ներկայութեամբը պատուեց հանդէսը շատ գոհ և ուրախ կ'երեւէր: Իր գոհունակութիւնը յայտնեց յատկապէս Պատ. Կարդադիր մասնաժողովին, որու ազնիւ ու ժիր անդամներն՝ երաժշտութեան, պարու, թղթախաղի և մեծարանքի կանոնաւորութեան վրայ կ'հսկէին անդու: Ներկայ էին նաեւ Մեծաշուք Արմենակ էֆէնտի Կոստանեան և այլ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ: Ճոխ չքեղասեղանէ մը պար ընդ մէջ կ'մեծարէին հանդիսականաց զանազան անուշեղէն, պաղպաղակ, օշարակ և այլ բմպէլիք՝ այն շուշուրութեամբ և վեհանձնութեամբ որ յատուկ են հայկական պարահանդէսներու: Առաւօտեան ժամը հինգ էր և դեռ ևս կը շարունակուէին երաժշտական պարն և գեղեցկութեան գուսաբըն՝ անսպառելի եռանդով: Ընդհանուր էր խնդութիւնն. իսկ բարեկարգութիւնը մինչև վերջը մնաց անփոփոխ, նոյնպէս ազնիւ և վայելուչ ընթացքն և համեստ ու ունեւածելի շարժումներն:

որով կ'փայլէին հանդիսականք և որով անուանի են հայ պա-
րահանդէսներ և ցանկալի նոյն իսկ այն եւրպացեաց որ կ'զնա-
հատեն այդ հանգամանքն ու կ'դովեն : Աքաղաղին ճայնն ար-
դէն աւետեր էր այդն , այլ անլսելի կ'մնար , նոյնպէս անտես
կ'անցնէին մեկնելու համար այս և այն կողմէ արձակուած նըշ-
մարներ , երբ արեւն իր ճառագայթներով նսեմացուց լամպար-
ներուն լոյսն և հրաժեշտի յորդորեց մնացած հանդիսական-
ներն , որ ակամայ մեկնեցան այն հանդիսավայրէն ուր այնքան
զօհուծիւն գագեթեր էին գեղեցիկ զիշեր մ'անցընելով և ինպատ
աղքատաց բարեգործութիւն ընելով : Իլրոյ կ'իմանանք որ պա-
րահադ իսի հասցիւթ Կ20 ոսկեոյ գումարին հասած է , որմէ վեղ
չելով Աղքատախրաց բաժինն 80 ոսկի և եղած ծախքն , մնա-
ցածը պիտի դանձէ ազգային արկղը՝ յանուն Հիւանդանոցի :

« ՀԱՅՐ ՄԵՐ » ՈՏԱՆԱԽՈՐԸ

Մեր նախորդ ամսագրին մէջ Բանդ առ Կապիթէ Գայանմանն
վերնագրով հրատարակած քերթուածին վրայ այլ և այլ ճայներ
ու մեկնութիւններ կ'լսուին , որ բոլորովին անպատեհ և անհիմն
են : Խմբագրութիւնն արժան կ'դատի յայտնել որ՝ այդ ոտա-
նաւորը յատուկ միտումն և նպատակ չունի . անոր հեղինակու-
թիւնն ոչ Խմբագրութեանո կ'վերաբերի և ոչ ու է աշխարհա-
կան գրագիրի : Խմբագրութիւնն ընդունած էր զայն եկեղեցա-
կանէ մը , Երուսաղէմի վանուց միտքանէ մը , բաւական ժամա-
նակ առաջ , տպելու խնդրանօք և ուրիշ ոտանաւորներ մեզ յու-
ղարկելու խոստմամբ : Այդ ոտանաւորն ուղղելալ էր առ Անդոն
ոմն , որու տեղ կէտեր դրած էինք : Մեր խմբագրին նայելով եր-
բեմն Հռոմէական դաւանութեան պատկանող և ապա Հայաս-
տանեայց եկեղեցին մտնող Անտոն անուն կրօնաւորի մը վրայ
գրուած է այդ ոտանաւորը , կրօնաւոր՝ որ իր անկանոն և խռո-
վայոյդ ընթացքով նշանաւոր հանդիսացած էր ժամանակաւ Ռու-
մանիոյ կողմերը :

Խմբագրութիւնն այս կարեւոր բացատրութիւնը տալ արժան
դատեց , որպէս զի այլ ընդ այլոյ և թիւր մեկնութիւնները դադ-
րին և դայթակղելալ միտքերը բուժին : Վասն զի արդէն կարեւո-
րութիւն ընծայած չէինք այդ Հայ Բէք ոտանաւորին և միայն
զրկուին թախանձանքէն ստիպելալ հրատարակած էինք :

ՆՈՐԸՆՏԻՐ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Տեղւոյս Ազգային Վարչութեան Պատուարժան Քաղաքական Ժողովը՝ նախորդ Ուսումնական խորհրդոյ հրաժարականին վրայ, փութաց նոր խորհուրդ մ'ընտրել, ուրու անդամներն են,

Մեծապատիւ Լոդոֆէթ Էֆէնտի Պալեօղեան
 » Տօքթօր Պօղոս Գ. Կոստանդեան
 » » Առաքել Յ. Ճէլէպեան
 » Գալուստ Էֆէնտի Մարկոսեան
 » Զարեհ Էֆէնտի Մ. Թաղթաղեան :

Այս արժանքնոր անձինք, որ քաղաքիս մէջ իրենց բնակեցային բարձր դիրքով և ուսումնականութեամբ կը վայելեն իրաւամբ մեծ յարգ և համարում, մտադիր ընդունելով իրենց պաշտօնն, արդէն սկսած են կանոնաւոր նիստ բնել, Մեքրոպեան և Հռիփսիմեան վարժարանաց ներքին կազմական և ուսումնական վիճակը քննել, յատկապէս դասախօսութեանց ներկայ դանուելով և անձամբ քննելով, և ապա կարևոր դատուած տնօրէնութիւններ պիտի ընեն յօդուտ կրթութեան :

Վստահ ենք որ նորընտիր Ուսումնական խորհուրդն արդէն ծանօթ ձեռնհասութեամբն և ազդասիրութեամբն իր փափուկ պաշտօնին պահանջումներն անթերի կատարելու և ազգային վարժարանաց նոր մղում մը տալու պիտի յաջողի :

Նորընտիր Ուսումնական խորհուրդն իր դիւանը կազմեց, որու անդամներն են,

Մեծապատիւ Լոդոֆէթ Էֆէնտի Պալեօղեան
 » Զարեհ Էֆէնտի Մ. Թաղթաղեան :

ՎԻՃԱԿԱԳԻՐ

Տեղւոյս ծննդոց և վախճանմանց ազգային արձանագիրն են ներու տեսուչ Արժանապատիւ Տ. Աւետիս քահանայ Սարգսեան հետեւեալ ցուցակը ղրկած է մեզ ի հրատարակութիւն .

Զմիւռնիոյ Հայ հասարակութեան մէջ՝ 1884 տարուան չքաւին եղած են 30 հարսանիք, 101 ծնունդք և 156 վախճանեալք :

Նւ մեք կ'ըզարմանաք ու կ'ցաւինք որ այս տարուան ծնունդները միւս տարիներու հետ համեմատելով շատ աւելի նուազ են :

ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐԶ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԳԱՆՈՅԻ ՆՈՐՈԳ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ

Ամսոյս 13ին կիւրակէ օրը կատարուեցաւ Զմիւռնիոյ Ազգային հիւանդանոցին վեցերորդ տարեգարձի հանդէսը: Նախ՝ հիւանդանոցի մատրան մէջ սուրբ Պատարագ մատուցուեցաւ ի յիշատակ հոգւոյ հանգուցեալ վսեմաշուք Յակօբ Էֆէնտիի Սպարթալեան և ի մխիթարութիւն երջանկայիշատակ հանգուցելոյն բոլոր գերդաստանին: Գաւառիս Առաջնորդ Գերապատիւ Մելքիսեդեկ Սրբազան իւր սովորական պերճախօսութեամբ հոգեշունչ բեմասացութիւն մ'ըրաւ, թուարկելով և դրուատելով վսեմաշուք Սպարթալեան Եղբարց առ Ազգն մատուցած անմահ յիշատակաց արժանի գործերը:

Ժամերգութեանց աւարտումէն յետոյ՝ Ժողովուրդն ամեն սեռէ ու կարգէ գպրոցի մանկանց երգեցողութեամբն հանդերձ առաջնորդուեցաւ ի մեծ սրահ հիւանդանոցին, ուր մասնաւորապէս օրուան հանդիսին և հանդիսականաց պատշաճ նախապատրաստութիւններն եղած էին: Հանդիսին կը նախագահէր Գերապատիւ Առաջնորդ Սրբազան՝ իւր աջ կողմն ունենալով վսեմաշուք Յովհաննէս Էֆէնտի Սպարթալեան, հիւանդանոցի հոգաբարձութիւն, Գաւառական վարչութեան և այլ Ազգային Ժողովոց ներկայացուցիչ Մեծ. անդամներն, դպրոցաց դասաւանդներն երկսեռ ուսանողաց և պատուարժան ծնողաց հետ, և միւս կողմն հիւանդանոցի խնամակալուհի Տիկնայք, Զմիւռնիոյ իգական սեռին կըլծական և բարեգործական բնկերութեանց ներկայացուցիչներն և հանդիսական Տիկնանց ու Օրիորդաց խումբը: Հանդիսականք՝

երբ երգեցիկ մանկանց առաջնորդութեամբ սրահը մտան, նախ՝ վսեմաշուք Յովհաննէս Էֆէնտի Սպարթալեան առինքն, առ իւր հանգուցեալ վսեմաշուք Եղբայրն և առ համայն Սպարթալեան Գերդաստանն ազգովին արտայայտուած սոյն երախտագիտական ցոյցերէն զգածուած հակիրճ ու իմաստալից ատենախօսութիւն մ'ըրաւ:

«Շնորհակալ եմ Ազգէն և Գերապատիւ Սրբազան Առաջնորդ Հօրմէն, շնորհակալ եմ նաև Ազնուաշուք Տիկին և Տիար Հոգաբարձուներէն, որք իրենց երախտագիտական և համակրական ցոյցերովն կը պատուեն զմեզ: Թէ և իմ սիրելի Հարազատս ներկայ չէ, բայց անոր հոգին այժմ՝ երկնից մէջէն գիտելով ազգային երախտագիտութեան սոյն հանդէսը՝ կը հրճուի ու կը խնդակցի մեզ հետ»

ըսելով վերջացուց վսեմաշուք Յովհաննէս Էֆէնտի իւր խօսք յարտասուս մեղձկեղու չափ յուզեալ:

Յետոյ՝ դպրոցի ուսանողք երախտագիտական զգացմամբ լի՝ երգախառն ճառեր արտասանեցին, ի դիմաց Ազգին՝ իրենց ծնողաց և ազգային երկսեռ մանկութեան յայտնելով առ վսեմաշուք Սպարթալեանս և անոնց առեալատ Գերդաստանին տածած շնորհապարտութեան, շնորհակալութեան և պատուատիրական զգացումներ:

Հանդիսին յիշատակելի պարագաներէն մին էր նաև առ վեհափառ Սուլթանն ուղերձեալ քերթուած՝ զոր ընթերցաւ Ազգային վարժարանի ուսանողներէն Սուրբ Յ. Թօղաթլեան պատանեակը, ուղերձ՝ որ լի էր բարեմաղթութեամբ առ մեր հայրախնամ վեհափառ Սուլթան, առ իւր լուսամիտ Նախարարութիւն և յատկապէս առ դաւառիս վսեմաշուք կուսակալ Հաճի Նաչիտ փաշան, որոյ աշալուրջ վարչութեան և կրթասէր ոգւոյն շնորհները կը վայելէ ժողովուրդը:

Հանդէսն աւարտեցաւ դաւառիս Առաջնորդ Գերապատիւ Մեղրիսեղեկ Սրբազան Հօր ազգու և ընտիր խօսքովն, որ բոլոր ունկնդրաց վրայ առ հասարակ սրտայոյզ և խորատիպ ներգործութիւն մ'ունեցաւ: Սպարթալեան վսեմաշուք Յովհաննէս Էֆէնտի իւր և ժողովրդեան կողմէն առ ամենուս սիրեցեալ Առաջնորդ Հայրն տածած

Ֆերմագին համակրանաց՝ իբրեւ թարգման՝ լիաշուրթն գո-
հութեամբ յայտարարեց ըսելով.

«Շնորհակալ եմք, Սրբազան Հայր, և կը մաղթենք որ դեռ
չատ և շատ երկար տարիներ վայելեմք Ձեր հովուական հովա-
նաւորութիւնը. զի Զմիւռնիա ցարդ եկած Սրբազաններու օրով
չտեսած ազգային մեծագործութիւններն Ձեր օրով տեսաւ և
դեռ պիտի տեսնէ: Այս է իմ մաղթանքս միշտ Ամենակարողէն:»

Հանդիսին աւարտումէն յետոյ Ազգին պաշտօնական
մարմինները հիւանդանոցի հոգաբարձութեան պաշտօ-
նական մեծ սրահը քաշուեցան. ուր անուշի և սուրճի մե-
ծարանքներէն և օրուան հանդիսութեան մասին իրերաց
արարողակէն շնորհակալութեանց հարկերը վճարելէն յե-
տոյ՝ վսեմաշուք Սպարթալեան էֆէնտի ստիպմամբ զԳե-
րապատիւ Առաջնորդ Հայրն իւր յատուկ կառքին մէջ իւր
աջ կողմն առնելով մեկնեցաւ իւր ծովեղերեայ ապարան-
քը՝ ճեղքելով ամենուրեք երախտագէտ և անձնուէր ժո-
ղովրդեան մը ախիքները:

Աստանօր աւելորդ չենք համարիր հրատարակել օրի-
սորդ Մարիամ Խ. Տամկաճեանի արտասանած իմաստալից
ճառը.

«Գերապատիւ Սրբազան Հայր եւ

Ազնուաշուք հանդիսական Տեառք եւ Տիրուհիք,

«Անձեր կան որ Ազգեր կ'արժեն, կեանքեր կան որ դարեր
կ'արժեն: Այդ ազգարժէք անձերէն, այդ դարարժէք կեանքե-
րէն մին հանդիսացաւ նաեւ Սպարթալեան երջանկալիշատակ
Յակոբ էֆէնտին եւ իւր մեծանուն եղբայրն Յովհաննէս էֆէն-
տին: Է՛ր Ազգեր չարժեն անձնաւորութիւնք Սպարթալեան Հա-
րազատաց որոց մեծագործութեանց յիշատակին շուրջն այսօր ազ-
գեր համախումբ կը բոլորին եւ դարերու անմահութեան խնկովն
կը բուրեն ու շողովն կը ճառագայթեն իւրեանց ազգաչէն գործեր:
Սպարթալեանց մեծագործութեան գլուխ գործոց՝ սոյն ազգաչէն
եւ մարդասիրական յարկին վեցերորդ տարեդարձն է որ կը տօնենք:

«Սոյն տարեդարձն քանի կրկնուի՝ նոյնքան եւ պիտի նորոգի
ամեն Զմիւռնացի ճշմարիտ Հայու արիւն, սիրտ եւ ոգի կրող
Հայու մէջ՝ մեծանուն Սպարթալեանց անմահ յիշատակաց Ազգա-
յին ընդ հանուր երախտագիտութեան արժանի հոյակապ գործը:

«Մեծանուն Սպարթալեանք իրենց բազմաթիւ ազգասիրական

եւ մարդասիրական գործոց հետ սոյն ազգապանծ շէնքը կառուցանելով՝ հուշակեցին Ազգին եւ աշխարհին թէ իրենց հարստութենէն աւելի հարուստ սիրտ մը եւ հարուստ ոգի մը կը կրեն։ Լոկ իւր անձին համար զանձ դիզել, լոկ իւր անձին համար պալատ կանգնել, լոկ իւր անձին դքսանք, վայելք եւ հաճոյք մատակարարելն շատ դիւրին բան է։ Բայց մեծութիւնն՝ իւր գանձն, իւր վայելքն ընդհանուրին եւ հասարակաց ընելու մէջ կ'կայանայ։ Մեծանուն Սպարթալեանք սոյն շէնքէն Զմիւռնիոյ Բիպօտի մի են, նոր Խաչէզ ամիրայ մ'են։ Պատուենք, ազնիւ Զմիւռնացիք, պատուենք ու պաշտենք մեր բարերար Սպարթալեանց յիշատակը։ Բարերարներն պատուելն նոր բարերարներ ստեղծել է։ Այս յարկն ուր նօթին հաց, մերկը զգեստ, հոգեվարքը կեանք, հիւանդը դեղ, որքը հայր, այրին պաշտպան, անկարը կար եւ անյոյսը յոյս կը գտնէ, նախախնամական վայր մ'է։ սոյն թշուառաց պատսպարանը Սպարթալեանի նշխարաց վրայ կառուցեալ Ազգային ուխտատեղի մ'է։

«Վսեմաշուք Սպարթալեանք իրենց այս մեծագործութեամբ բոլոր Ազգին եւ ամեն մեծատուն Հայերու տիեզերախօս լեզուաւ մը կ'աւետարանեն թէ՛ Ամեն ինչ որ ձեր անձին համար կ'ընէք, ձեր անձին հետ կը վերջանան, Ազգին ընդհանուրի օգտին համար գործելն լոկ կը մնայ։ Գործենք, այո՛, գործենք միշտ կանոնելու համար։ Քանի՛ երախտագիտական յուզմամբ կը լեցուի մեր սիրտ՝ երբ կը տեսնենք այսօր Զմիւռնիոյ ամբողջ Հայութիւնը գրեթէ իրրեւ մի անձն եւ մի ոգի միացած կու գայ իրեն արժանի եւ հատընտիր գլուխն ունենալով իւր Բարձրաշնորհ Առաջնորդն Գերապատիւ Մելքիսեդեկ սրբազան եւ իւր պատկառելի Վարչութիւնն իւր բարձրագոյն շնորհապատուութեան ու պատուոյ հարկն ու յարգ մատուցանել այսօր սոյն յարկին բարերար Տեարց յիշատակին։

«Թէեւ այսօր մեր մէջ չես, ' երիցս ողբացեալ եւ յաւէտ անմահ Վսեմաշուք Յակոբ Էֆէնտի, այլ միշտ մեր սրտին, Ազգին երախտագիտութեան մէջ կ'ապրիս։ Ազգին Բարերարներուն զերեզմանը հոգն ու քարը չեն, այլ մեր սիրտերն են։ Գու՛ կ'ապրիս մեր սիրտերուն մէջ որ քո յիշատակիդ համար մշտադօթ տաճարներ են։ Դու՛ կ'ապրիս քու վսեմ՝ եւ զուգորդ հարազատիդ Սպարթալեան Յովհաննէս Էֆէնտիի անձնաւորութեամբ, որ իւր բարերարութեան շնորհներն միշտ կը տարածէ եւ պիտի տարածէ Ազգին վրայ, Զմիւռնացւոց վրայ եւ անոնց վառքն ու սրբա-

ծանրը կ'աւելցնէ. դու կ'ապրիս քու սիրելի զաւակացդ եւ քու մեծանուն գերդաստանիդ մէջ. դու կ'ապրիս դեռ Զմիւռնիոյ եւ այս մեծ շէնքին հետ: Քո հաջազատ Վսեմաշուք Յովհաննէս է. ֆէնտի Սպարթալեան, քո որդիք, քո գերդաստան եւ քո բարեկամք քու փառաքներդ, քու գործդ կը շարունակեն: Քու մեծագործ, ազգասէր եւ մարդասէր ոգին կ'կրեն. դու մեռար, բայց քու սիրտդ, հոգիդ եւ օրինակդ միշտ կենդանի են: Քու գերեզմանդ այն ժայռերն են որսկիւններէ երբեմն Աստուած խոստացաւ յարուցանել Արրահամու թոռներ: Զմիւռնիոյ միութեան, սիրոյ, հաշտութեան օրհնեալ եւ երկնային ուխտաքարն է քո շիրիմ, որոյ բոլորովը ամեն Զմիւռնացի միասիրտ եւ միահոգի կը բոլորի, որպէս կը ժողովուի ամեն հաւատացեալ Աստուծոյ տաճարին մէջ: Ահա քո հօրեղբորորդին Մեծ. կարապետ էֆէնտի Սպարթալեան քու կանգնած ազգային տունը՝ վերին հսկողութեամբ ու տենչանացդ համաձայն կը վարէ իբրեւ սոյն տան արթուն պահապանն: Անհուն շնորհակալաց արժանի է նաեւ իբր հոգաբարձու Փանոսեան էֆէնտի որ անձնուիրաբար կը վարէ իւր տաժանելի պաշտօնը: Հիւանդանոց մը վարելն ու տնտեսելը՝ մարդկութեան եւ աշխարհի ամենէն աւելի փափուկ, բարձր եւ դժուարին պաշտօնն ու պարտքն կատարել է: Ապրի՛ն այդ ազնուասիրտ Հոգաբարձուք որ այսպէս կը խնամեն սոյն տունն առողջապահական պայմաններուն մէջ: Ապրի՛ն նաեւ մեր Ազնուաւալը Հոգաբարձուհիք՝ Տիկնայք Սրբուհի Աւագեան, կատինա Բարունակեան, Մարիցա Նահիկեան, Իսկուհի Խ. Ա. Ղազարեան եւ Եղիսաբէթ Գալտաղլեան, որք մօրմէ մ'աւելի գորովագութ խնամք կը հոգան հիւանդանոցի գործերն եւ իւրենց տանց պէս ամեն օր կ'այցելեն եւ կ'մխիթարեն Ազգին որբ, այրի, անտէր, հիւանդ թշուառներն: Այսպիսի ազնուասիրտ եւ գորովագութ Տիկնաներ Ազգային մայրեր են, գթութեան քոյրեր են: Ապրի՛ն, հազար ապրին Ազնուաշուք Հոգաբարձուհիք Ազգային հիւանդանոցի:

«Այսպէս ահա ամեն տարի երբ կը կատարենք սոյն հանդէսը՝ կը յարուցանենք վերստին մեծանուն Սպարթալեանը: Հոգիդ երկինքին մէջ, յիշատակդ մեր սրտին մէջ, անունդ Ազգային պատմութեան մէջ թող անմահ մնայ, ո՛ր մեծագործ Բարերար:

«Ի դիմաց Հռիփսիմեան Սաեռահեաց

«ՄԱՐԻԱՄ Խ. ՏԱՄԿՍՃԵԱՆ»

ՏԱՐԵԼԻՔ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՅԻՆ ՁՄԻՌՆԻՈՅ

... Խմբագրապետ Արեւելեան Մալոյ,

Հիւանդանոցիս տաղերիքին առթիւ Հոգաբարձութիւնս կան-
խաւ իւր ջերմաջերմ շնորհակալիքն մատուցանելով Ձեզ՝ կը խնդրէ
որ բարեհաճիք Ձեր ազգօգուտ եւ պատուական Արեւելեան Մա-
ժուլ ամսաթիւերին միջոցաւ հոչակել հետեւեալ Մեծ. Անձինքն
որք բարեհաճած են նուիրել իրենց լուսմայն ի մխրթարութիւն
անդ պատասպարելոց:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԱԳԻՏԻՒՆ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՅԻՆ

Ձմիւռնիս, 27 դեկտեմբեր 1884:

Մէճիկն 35էն:

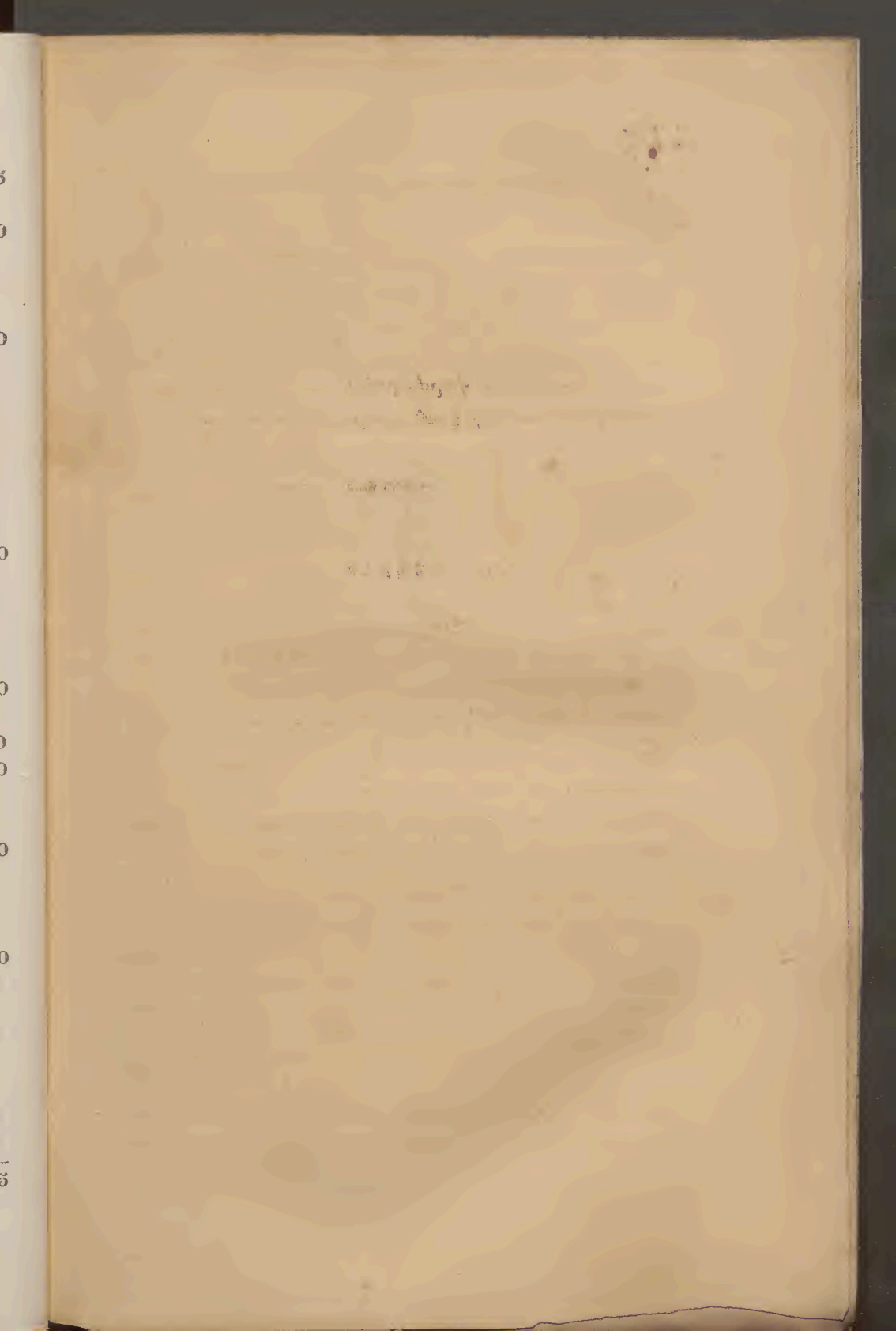
Տեարք	Դասաւ	1,477
Եղբարք Եսայեան . . . 495	Գալուստ Խումարեան . 165	
Պօղոս Պէրկամալեան . 156	Եանքօ Զմիւռնակիսեան 66	
Յովհան Շահումեան . 156	Յովհաննէս Սահաթճեան 55	
Եղբարք Պալեօղեան . 350	Պօղոս Վարպետեան . 178	
Եղբարք Գ. Ճէլէպեան 55	Թովմաս Թովմայեան . 152	
Զարարսըզեան . . . 10	Եղիա Իփլիքճի . . . 24	
Քէշիշեան . . . 17	Ղազարոս Պալապանեան 15 50	
Ալեքսան Ղազէլեան . 55	Սարգիս Պալապանեան 16 50	
Սարգիս Սիմոնեան . 16 50	Յովհաննէս Քէսիքպալեան 8 50	
Եղբարք Ճէլէպեան . 66	Յովհաննէս Զ. » 8 25	
Սիմոն Զազըճեան . . 16 50	Սարգիս Լօտէմիշցի . 15 50	
Թորոս Զիզմէճի . . . 8 50	Յակոբ Սարաֆեան . 55	
Մ. Խոսրով . . . 55	Մովսէս Թեւեան . . 152	
Մեղրոն Գ. Հալէպլեան 55	Եօրդանճի ոմն . . . 8 25	
Մկրտիչ Պասմաճեան . 16 50	Յովհաննէս Պապայեան 8 25	
Ստեփան Զազըճեան . 55	Եղբարք Գուլումճեան 100	
Քսենոֆոն Մումվաճառ 15 50	Յովհաննէս Զազըբեան 95 50	
Կարապետ Քէսիքպալեան 8 50	Ղազարոս Թիւլպէնտճի 15	
	1,477	2,551 25

2,551 25	4,810 75
Մ. Պօղոս Սահաթճի . 17	Յովհան Շահվէքիւեան 35
Եղբարք Էլմասեան . 99	Սարգիս Իշխանեան . 15 50
Ստեփան Սպարթաւեան 15	Ղազարոս Պէրկամաւեան 35
Եղբարք Աւագեան . 165	Յովհան Փաղլափաճեան 35
Մեսրոպ Ղազարոսեան 35	Գէորգ Էմանէթճի . 31
Էղնա Քիլարիթճեան . 13	Մեսրոպ Թէքլըլըզեան 35
Թադւոր Ճերմակեան . 55	Եղբարք Ոսկանեան . 66
Եղբարք Դաւթեան . 58	Ստեփան Իրիլքճեան . 35
Եղբարք Աղաճանեան . 66	Պօղոս Թօղաթլեան . 55
Գրիգոր Ֆինճանճեան . 2 50	Սիմոն Սիմոնեան . 35
Թադւոր Ղազարոսեան 35	Խաչատուր Վէմեան . 66
Մեսրոպ Ղազարոսեան 35	Խաչատուր Զաքէեան . 66
Յարութիւն Աղչէհիբցի 24	Նիկողայոս Յովհանեան 35
Ստեփան Աղաճանեան 35	Կարապետ Զաքէեան . 165
Եղբարք Յ. Սպարթաւեան 165	Կար. և Յակոբ Սպարթաւ 35
Թադւոր Պարտիզպանեան 66	Մկրտիչ Գ. Հալէպլեան 35
Յովհաննէս Թիւղէնտճի 16 50	Կիւլպէնկ 152
Եղբարք Սուքիասեան 35	Զամպաճեան . . . 66
Եղբարք Կ. Ակասեան 99	Միսաք Մօրուբեան . 66
Պետրոս Յ. Պաղըրճեան 66	Կոստանդ Սուքիասեան 35
Նազարէթ Յ. Պաղըրճեան 35	Յակոբ Ղօնճեան . . 35
Սարգիս Զէլիքեան . . 35	Ստեփան Տէսթէրճեան 35
Հայկ Աղազարեան . . 46	Նշան Հարենց . . . 99
Կարապետ Յակոբեան . 73	Եղբարք Մարգարօֆ . 156
Յակոբ Պաղըճեան . . 99	Ստեփան Տէտէեան . 35
Կարապետ Անտօնեան 35	Եղբարք Աւետիքեան . 156
Եղբարք Փափազեան . 35	Գասպար Մարկոսեան . 35
Յակոբ Մէրայտարեան . 66	Մկրտիչ Էքիզլէր . . 99
Եազուս Պասմաճեան . 35	Յարութիւն Փաստարան 66
Յովհ. Սպարթաւեան . 500	Եղբարք Սիմոնեան . 66
Կարապետ Սպարթաւեան 66	Միհրան Փափազեան . 66
Պետրոս Մըսըրճի . . 7 50	Յակոբ Վէմեան . . 66
Պետրոս Աւագեան . . 35	Տիյօնէի (Հանգուցեալ) 500
Եղբարք Գաբրիէլեան . 66	Դերձակ Մարիցա . . 165
Աբրահամ Պլըկամաւեան 66	Յարութիւն Կոստանդեան 35
Սարգիս Պարծանքեան 35	Ստեփան Պապոյեան . 21 25

4,810 75

7,472 50

7,472 50		8,824 75	
Մեղրոն Մաքսուտեան	66	Ղուկաս Գասպարեան	66
Գրիգոր Պատկերեան .	53	Յակոբ Գարազաշեան .	13 50
Գրիգոր Զիլինկիրեան .	53	Պօղոս Տիլպէրեան . .	66
Ստեփան Մարկոսեան .	53	Ստեփ. Ճշարտախօսեան	49
Բարունակ Բարունակեան	53	Յովհաննէս Քեանկեան	53
Յովսէփ (Կ. պօլսեցի) .	15 50	Աւետիս Առաքելեան .	16 50
Սարգիս Աղասեան . .	53	Թադէոս Օտապաշեան	53
Մարտիրոս Զորեպան .	3 25	Սարգիս Սէֆէրեան .	198
Սիմոն Թէքլըյրճեան .	44 50	Յովսէփեան	66
Գէորգ Սուլթանեան .	165	Յարութիւն Ոսկանեան	66
Կարապետ Արապեան .	153	Զարեհ Մ. Թադթադեան	66
Նշան Շիշմանեան . .	53	Եղբարք Մազսուտօֆ .	66
Եղբարք Տ. Գասպարեան	165	Գրիգոր Լօղմակէօզեան	53
Մարտիկ (Կ. պօլսեցի) .	16 50	Յակոբ Մինասեան . .	15 50
Պաղտատար Ճերմակեան	15 50	Վարդան Գլըմաճի .	12
Ադամ Ադամեան . .	3 50	Սափրիչք	50
Քուրդ ոմն	15 50	Նրկաթագործք . . .	152
Մուրատ Եօրղանճի .	15 50	Կոստանդ Մանուկեան	98
Եղբարք Մերկերեան .	99	Գրիգոր Մանուկեան .	16 50
Մարգար Ապրօ . . .	99	Ըլլեան	66
Պաղտատար Գասպարեան	3 50	Սիմոն Ակնեցի . . .	15 50
Յովհաննէս Բարսեղեան	68	Մ. Զաքար Արապկիրցի	16 50
Գասպար Մինասեան .	53	Յակոբ Դանիէլեան . .	53
Պետրոս Զաղքճի . .	12 25	Յովհաննէս Փափաղեան	165
Մկրտիչ Պաղտատեան	53	Գէորգ Աւագեան . .	15 50
Սեփոն Այնաճի . .	3 25	Եղբարք Պարծանքեան	156
Գալուստ Ունճեան . .	4 25	Սարգիս Պապիլէր . .	53
Ոմն	3 25	Պօղոս Գ. Կոստանդեան	99
Ուստա Թորոս . . .	4 25	Յարութիւն Ամբրայեան	16 50
Ճգնաւորեան . . .	3 50	Յովսէփ Եռասուֆեան .	660
Ճէզայիրլի	15 50	Մարտիրոս Ալիարեան	53
Համբարձում . . .	3 25	Թադէոս Առաքելեան .	152
Աւետիս Մէլիքեան .	15	Սարգիս Տ. Գասպարեան	165
Ոմն	3 50	Ստեփան Փանոսեան .	53
Խաչատուր Գարեգինեան	16 50	Կարապետ Սէրճիօեան	78
Պօղոս Փափաղեան . .	16 50	Յովհաննէս Տիլպէրեան	66
8,824 75		Գումար զուրուշ 11,705 75	

ՊԱՅՄԱՆՔ ԲԱԺԱՆՈՐԴՈՒԹԵԱՆ

Արևելեան Մամլոյ տարեգրինն է Զմիւռնիոյ համար $3\frac{1}{2}$
արծաթ մէճիտիէ, իսկ դուրսերու համար 4:

Խմբագրութեանս վերաբերեալ ամեն նամակ, ձեռա-
դիր պէտք է ուղղել առ Խմբագիր-Տնօրէն Մ. Մամուր-
եան, Մեսրոպեան վարժարան:

Անվճար նամակ կամ ծրար չընդունուիր:

ԳՈՐԾԱԿԱՆԹԻԻՆ

Բաժանորդ գրուել ուղղը կրնայ դիմել
ԶՄԻՈՆԻՍՍ առ Խմբագիր-Տնօրէնն:

Կ. ՊՕԼԻՍ Մեծ. Ն. Կ. Պէրպլերեան. Լսկ. Զապիէ ճապիէ, 63:

ԳՍՀԻՐԷ » Կարապետ Պ. Շէրիտճեան:

ՏՐԱՊԻԶՈՆ » Ս. Լիթմէքճեան:

ՀԱԼԷՊ » Կարապետ Գրիգորեան:

ՄԱՐԱՇ » Յ. Տէր Ղազարեան:

ՊՕԹՈՒՇԱՆ Արժ. Տ. Պօղոս Յակոբեան:

ՄԱՐՍԻԼԻՍ Մեծ. Ս. Միրզայեանց: M. S. Mirzayantz.

MARSEILLE.

ԼՕՆՏՕՆ » Ս. Գ. Սուքիասեան: Messrs. S. G. Su-
kiassian & Co. LONDON.

ՄԱՆՉԷՍթԷՐ » Յ. Յովակիմեան: O. Ovaghimian Esqre.
MANCHESTER.

ՎԷՆՆԱ » Զ. Քոբովիչ: M. Z. Popowits. WIEN.

ՆԻՒ-ԵՕՐԻ » Բ. Դուրեան: M. P. Courian. NEW-YORK.